

Financieel jaarverslag verzekeringsbranche

2015

VERBOND VAN VERZEKERAARS

Voorwoord

Voor u ligt het Financieel jaarverslag met daarin de belangrijkste resultaten van de verzekeringsbranche over 2015. Een verslag met cijfers, maar vooral ook met achtergronden en verklaringen bij die cijfers. Hiermee wil de verzekeringssector inzicht bieden in de belangrijkste ontwikkelingen en in beeld brengen hoe de branche ervoor staat. Dit jaarverslag is opgesteld door het Centrum voor Verzekeringsstatistiek (CVS).

Ondanks dat de economische groei in 2015 weer verder aantrekt, zien we dat de ontwikkeling van verzekeraars achterblijft. De verzekeringsmarkt kent dan ook grote uitdagingen. Zo hebben we te maken met een zeer lage rente, vergrijzing, hevige concurrentie en verzadigde markten. Maar er zijn ook positieve signalen. Zo laat de branche Inkomen zien dat het mogelijk is een goede balans te hervinden na een transitie. De sector Leven bevindt zich momenteel midden in een dergelijke transitie en alles wijst erop dat ook zij deze op een gezonde manier maakt. Verzekeraars zijn zich bewust van de noodzaak van verandering om in de markt van vermogensopbouw voor nu en later een relevante en maatschappelijk onmisbare rol te vervullen. Door onder andere te kiezen voor diversificatie en schaalvergroting, en nieuwe marktkansen te benutten, blijft de verzekeringssector een solide sector die doet waarvoor ze in het leven is geroepen, namelijk klanten helpen omgaan met onzekerheden in een risicovolle wereld.

De leden van het Verbond hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand brengen van dit verslag, in het bijzonder:

- G.Th. Pluym (commissie CVS, Onderlinge 's-Gravenhage)
- F.J.M. Romijn (commissie CVS, a.s.r.)
- M.F.M. van Elk (Nationale Nederlanden)
- J.H.A.K. Gualthérie van Weezel (Delta Lloyd)
- S.W.C. Mauritsz (Vivat)
- S.R. Vink (Achmea)

Ik hoop dat deze uitgave u in uw werk als verzekeraar of anderszins van dienst is.

mr. H.L. De Boer
directeur

Inhoud

Voorwoord	1
Samenvatting	3
Summary	5
1 Inleiding	7
1.1 Verantwoording	7
1.2 Representativiteit	7
1.3 Leeswijzer	7
2 Economische ontwikkelingen	8
2.1 De wereldeconomie	8
2.2 De Nederlandse economie	9
2.3 Beleggingen	9
2.4 De verzekeringsmarkt in 2015	11
3 Schadeverzekeringen	15
3.1 Algemeen	15
3.2 Herverzekering	16
3.3 Motor	16
3.4 Brand	20
3.5 Transport	22
3.6 Aansprakelijkheid	23
3.7 Rechtsbijstand	23
3.8 Reis	24
4 Ziektekosten en Inkomen	26
4.1 Algemeen	26
4.2 Ziektekosten	26
4.3 Inkomen	27
5 Levensverzekeringen	29
5.1 Algemeen	29
5.2 Individueel	29
5.3 Productie individueel	30
5.4 Collectief	33
Verklaring begrippen	34

Samenvatting

Verzekeraars helpen hun klanten om te gaan met onzekerheden in een risicovolle wereld. Door risico's af te dekken en werk te maken van preventie durven Nederlanders de weg op, kunnen zij een huis kopen en andere werelddelen bezoeken en kunnen ondernemers ondernemen. En als er eens iets misgaat, dan vergoeden verzekeraars de schade. Zo keren ze jaarlijks uit bij 100.000 branden en bij ongeveer 300.000 waterschades. Ze vergoeden ongeveer een miljoen schades aan voertuigen, regelen vergoeding van inkomensderving bij arbeidsongeschiktheid en verzorgen de pensioenregelingen van meer dan één miljoen actieve deelnemers. Via risicomangement, vermogensvorming en institutioneel beleggen maken verzekeraars maatschappelijke en economische vooruitgang mogelijk.

De Nederlandse economische groei, die sinds 2013 aantrekt, liep ook in 2015 verder op. Hierdoor daalde onder meer de werkloosheid, al blijft het niveau hiervan aan de hoge kant. We zien voor de macro-economie dan ook een gestaag maar gematigd herstel, maar dit tekent zich nog niet af in de verzekeringssector. Verzekeraars hebben te maken met de lage rente, verzadigde of krimpende markten, stevige concurrentie onderling en met andere financiële instellingen, waardoor zowel de omzet als het resultaat onder druk staat.

Schadeverzekeringen

Het premievolume van Schade (exclusief Ziektekosten en Inkomen) daalde in 2015 met 1 procent. Ook het resultaat zette de dalende trend voort en werd na herverzekering zelfs negatief, namelijk -1 procent. De oorzaken hiervan zijn vooral de felle concurrentie op verzadigde markten en overheidsbeleid dat de lasten van verzekeraars verhoogt.

Ziektekosten en Inkomen

Het premievolume en resultaat van Ziektekosten zijn redelijk stabiel. Het premievolume van Inkomensverzekeringen daalt al enkele jaren, maar het resultaat laat zowel in 2014 als in 2015 een stijging ten opzichte van het voorgaande jaar zien. Dit is vooral het gevolg van een hoge vrijval van de voorzieningen in 2015.

Levensverzekeringen

Levensverzekeraars hebben bij uitstek te kampen met de lage rente. Verder hebben zij niet alleen te maken met onderlinge concurrentie, maar ook met concurrentie met andere financiële instellingen, zoals banken en pensioenfondsen. Het ontbreken van een level playing field speelt verzekeraars daarbij vaak parten. Het premievolume daalde in 2015 met 16 procent naar 14,6 miljard euro. Omdat verzekeraars vooral in 2014 veel geld reserveerden voor toekomstige uitkeringen, zien we dat het resultaat na een dip in 2014 weer opveert in 2015. Dit beeld laat duidelijk zien dat levensverzekeraars in een transitie zitten die op een gezonde manier wordt gemaakt.

Tabel 1 Resultaat verzekeringsbranche 2015

	Premievolume ¹		Netto combined ratio	Resultaat ²				
	2015			2011	2012	2013	2014	2015
	€ mrd	% groei t.o.v. 2014	2015	% verdiende premie				
Totaal Schade	11,4	-1	104	6	5	4	2	-1
• Motor	4,0	1	111	4	3	2	-5	-8
• Brand	3,4	-2	102	6	5	-1	3	0
• Transport	0,6	-8	115	-7	-8	14	11	-7
• Overige	3,4	-1	92	13	12	8	9	8
Totaal Ziektekosten en Inkomen	44,5	1	99	0	1	3	3	2
Totaal Leven	14,6	-16	n.v.t.	-10	-6	12	-36	17
Totaal	70,5	-4	n.v.t.	-2	0	5	-6	5

¹ Premievolume (bruto verdiende premie) van de directe binnenlandse tekening, de indirecte binnenlandse tekening en de directe buitenlandse tekening.

² Technisch resultaat na rente en na herverzekering, maar voor afdracht van vennootschapsbelasting, uitgedrukt in een percentage van de bruto verdiende premie.

Summary

Insurers help their clients in dealing with insecurities in a world full of risks. By covering risks and working on prevention, Dutch people dare to go out on the road, are able to buy a house and visit other parts of the world while entrepreneurs are able to do business. And if something goes wrong insurers compensate the damage. Each year, they pay out claims in 100,000 fires and about 300,000 cases of water damage. They compensate about a million cases of damage to vehicles, arrange compensation of loss of income in case of disability and take care of the pension plans of over one million active participants. Through risk management, asset accumulation and institutional investment insurers support social and economic progress.

The economic growth in the Netherlands, which has been picking up since 2013, further gained momentum in 2015. As a result, unemployment, among other things, declined although it remains at a fairly high level. Therefore, we envisage a steady but moderate recovery of the macro economy, but this is not yet manifesting itself in the insurance sector. Insurers are confronted with low interest rates, saturated or shrinking markets and keen competition from each other and from other financial institutions, which exerts pressure on both revenues and results.

Non-life insurance

The premium volume of Non-life (excluding Health and Income) decreased by 1 per cent in 2015. The result also continued the downward trend and even became negative by -1 per cent after reinsurance. The main causes for this are the fierce competition in saturated markets and a government policy which increases the costs of insurers.

Health and Income

The premium volume and result of Health are reasonably stable. The premium volume of Income has shown a downward trend for some years, but the results for both 2014 and 2015 show an increase compared with the previous year. This is mainly due to a high release of the provisions in 2015.

Life insurance

Especially life insurers are affected by the low interest rates. In addition, they not only face competition from each other, but also from other financial institutions such as banks and pension funds. In this respect, insurers are often hindered by the lack of a level playing field. The premium volume in 2015 dropped by 16 per cent to 14.6 billion euros. As insurers reserved substantial amounts especially in 2014 for future benefits, we see that the result rebounds in 2015 after a dip in 2014. This development clearly shows that life insurers are in a transition that is made in a healthy way.

Table 1 Results insurance sector 2015

	Premium volume ¹		Net combined ratio	Result ²				
	2015			2011	2012	2013	2014	2015
	€ bn	% growth compared to 2014	2015	% earned premiums				
Total Non-life	11.4	-1	104	6	5	4	2	-1
• Motor vehicles	4.0	1	111	4	3	2	-5	-8
• Property	3.4	-2	102	6	5	-1	3	0
• Marine, Transport & Aviation	0.6	-8	115	-7	-8	14	11	-7
• Other	3.4	-1	92	13	12	8	9	8
Total Health and Income	44.5	1	99	0	1	3	3	2
Total Life	14.6	-16	n.a.	-10	-6	12	-36	17
Total	70.5	-4	n.a.	-2	0	5	-6	5

¹ The premium volume (gross earned premiums) of the direct domestic turnover, indirect domestic turnover and direct foreign turnover.

² Technical result after interest and after reinsurance, but before the deduction of corporation tax, expressed as a percentage of the gross earned premiums.

1 Inleiding

1.1 Verantwoording

Dit jaarverslag bevat een terugblik op de financiële ontwikkelingen in de Nederlandse verzekeringsbranche over het jaar 2015. Het verslag is opgesteld door het Centrum voor Verzekeringsstatistiek (CVS), het statistisch onderzoeksbureau van het Verbond van Verzekeraars.

Resultaten worden veelal uitgedrukt in een percentage van de bruto verdiende premie. Alle premiebedragen zijn exclusief assurantiebelasting. De hier gepresenteerde resultaten zijn de zogenaamde technische resultaten inclusief herverzekering, maar vóór afdracht van vennootschapsbelasting. De berekeningen zijn gebaseerd op een panel van verzekeraars, maar alle uitkomsten zijn opgeschaald naar de omvang van de gehele Nederlandse verzekeringsbranche. Vanwege de omvang van het panel is de ophoging voldoende betrouwbaar om uitspraken over de gehele markt te kunnen doen.

De genoemde bedragen en aantallen in dit jaarverslag over voorgaande jaren kunnen op bepaalde punten afwijken van de bedragen en aantallen zoals vermeld in eerdere jaarverslagen. De belangrijkste redenen hiervoor zijn bijstellingen op oude jaren, veranderingen in panelsamenstelling, gewijzigde verslagleggingsregels of aansluiting bij DNB-cijfers. De in de kaders gepresenteerde resultaten zijn afkomstig van het CVS, tenzij anders vermeld.

1.2 Representativiteit

De financiële gegevens van schadeverzekeraars zijn gebaseerd op meer dan 95 procent van de Nederlandse verzekeringsmarkt, gemeten naar premievolume. De resultaten zijn afkomstig van de statistiek Financiële Jaarcijfers Schade & Inkomen, waarvoor het CVS jaarlijks schadeverzekeraars enquêteert, die in Nederland werkzaam zijn. De resultaten die in het hoofdstuk Schadeverzekeringen gepresenteerd worden, hebben betrekking op alle schadeverzekeringen (exclusief Ziektekosten en Inkomen), namelijk verzekeringen voor motorrijtuigen, brand, transport, aansprakelijkheid, rechtsbijstand en reis.

De financiële gegevens van Ziektekosten zijn eigen schattingen gebaseerd op cijfers van DNB over de gehele markt en beschikbare jaarverslagen van zorgverzekeraars. De cijfers van Inkomen komen uit de statistiek Financiële Jaarcijfers Schade & Inkomen van het CVS en zijn gebaseerd op vrijwel 100 procent van de markt, gemeten naar premievolume.

De financiële gegevens over levensverzekeraars zijn gebaseerd op 99 procent van de Nederlandse verzekeringsmarkt, gemeten naar premievolume. De resultaten zijn afkomstig van de statistiek Financiële Jaarcijfers Leven, waarvoor het CVS jaarlijks levensverzekeraars die in Nederland werkzaam zijn enquêteert. De statistiek vraagt onder andere de verlies- en winstrekening uit.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat kort in op algemene economische ontwikkelingen die mede van invloed zijn op de resultaten van de verzekeringsbranche. Daarna wordt in hoofdstuk 3 het resultaat van de diverse schadeverzekeringen toegelicht, waarbij we ook stilstaan bij de impact van herverzekering. Hoofdstuk 4 bevat een toelichting op de markt van ziektekosten- en inkomensverzekeringen. In hoofdstuk 5 wordt verslag gedaan van de financiële ontwikkelingen op de markt voor levensverzekeringen, met aandacht voor de ontwikkeling van het premievolume, de nieuwe productie en het resultaat. Het verslag sluit met een verklarende lijst van begrippen.

2 Economische ontwikkelingen³

2.1 De wereldeconomie

Voor de wereldeconomie was 2015 het jaar met de laagste groei sinds 2009. De oorzaken hiervoor zijn de daling in de grondstoffenprijzen en de langzame groei van de wereldhandel, waardoor vooral de economische groei in de opkomende markten afzwakte. De geavanceerde economieën kenden wel een stijging van de groei, maar een tegenvallend vierde kwartaal leidde per saldo toch tot een relatief lage groei van de wereldeconomie van 2,8 procent. Het CPB verwacht dat deze in 2016 en 2017 aanzienlijk aan zal sterken, maar enkele belangrijke risicofactoren blijven bestaan, zoals een mogelijke Brexit en de instroom van vluchtelingen, die gevolgen kan hebben voor het verdrag van Schengen en daarmee mogelijk voor het vrije verkeer van goederen.

Brexit

Op 23 juni 2016 mogen de Britten via een referendum voor of tegen het Britse lidmaatschap van de EU stemmen. Directe aanleiding voor de Brexit-discussie is onder meer de zorgen van de Britten omtrent de onbeperkte vrijheid van woon- en werkverkeer binnen de Europese Unie, de grote hoeveelheid aan Europese regels en de beperkte inspraak die de UK als niet-euroland meent te hebben. Over wat daadwerkelijk de gevolgen zullen zijn van een Brexit bestaat nog geen duidelijkheid; dit is mede afhankelijk van welke handelsrelatie de UK na een eventuele afsplitsing aangaat met de EU. Economische en politieke gevolgen zullen zowel schade berokkenen aan de UK als aan de EU. Voor de financiële sector kan de impact van een Brexit aanzienlijk zijn; verzekeringsmaatschappijen gevestigd in de UK zullen geen directe toegang meer hebben tot de Europese 'single market' en kunnen derhalve besluiten de UK te verlaten.

De groei van de economie van de Verenigde Staten (VS) was in 2015 met 2,6 procent een fractie hoger dan de 2,4 procent in 2014. De afvlakkende economische groei wordt vooral veroorzaakt door een tegenvallend vierde kwartaal. De sterke dollar zet de export onder druk, wat tezamen met zorgen over de wereldeconomie, normalisatie van het monetaire beleid, een dalende olieprijs en een zachte winter leidde tot een daling van zowel de particuliere consumptie als de investeringen. De hoop is dat particulieren door de lagere energieprijzen meer geld overhouden, waardoor de consumptie in de komende jaren aan zou kunnen trekken en de economische groei verder herstelt.

In Azië verzwakte de economische groei. De groeipercentages van India en China lagen weliswaar boven die van de Verenigde Staten en Europa, maar zijn lager dan in 2014. India kwam met een groeipercentage van 7,2 procent hoger uit dan China (6,8 procent), als gevolg van een relatief gunstige bevolkingsopbouw en structurele hervormingen, waarbij onder meer wordt ingezet op meer financiële educatie van de bevolking. De afname van de groei in Azië is gerelateerd aan de verzwakking van de groei in China, wat direct gevolgen heeft voor de export van de andere Aziatische landen. Ook Japan ondervond hier hinder van, wat mede leidde tot een tegenvallende economische groei van 0,6 procent in 2015. Niettemin was dit hoger dan de lichte krimp in 2014 (-0,1 procent).

De economische groei in het eurogebied was lager dan in de Verenigde Staten en Azië, maar hij trekt wel gestaag aan. Zo werd in 2015 een groei van 1,5 procent bereikt, tegen een groei van 0,9 procent in 2014 en een krimp in de twee jaren daarvoor. Het CPB verwacht dat dit beeld van een licht aantrekkende groei de komende twee jaar gehandhaafd blijft. In het Verenigd Koninkrijk was de groei met 2,2 procent hoger dan gemiddeld in het Eurogebied, maar vergeleken met 2014 (2,9 procent) zien we wel een

³ De tekst in dit hoofdstuk is gebaseerd op het Centraal Economisch Plan 2016 van het CPB, de kwartaalberichten van DNB, artikelen uit ESB en publicaties van de OECD en de Wereldbank.

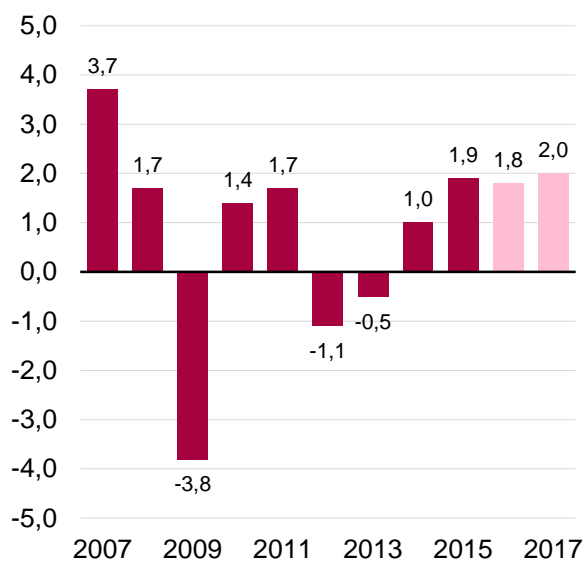
daling, vooral als gevolg van de lage grondstofprijzen en de onzekerheid in verband met een mogelijke Brexit. Duitsland had een economische groei van 1,7 procent in 2015 tegen 1,6 procent in 2014 en Frankrijk noteerde 1,1 procent economische groei in 2015 tegen 0,2 procent in 2014.

2.2 De Nederlandse economie

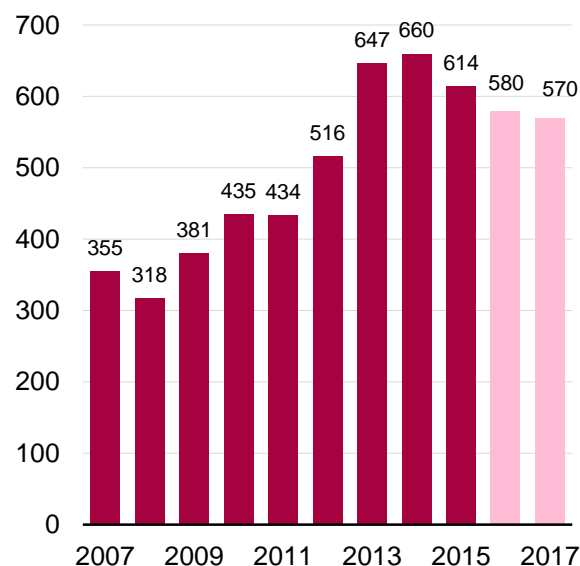
De economische groei laat in Nederland sinds 2013 een gestage groei zien, die ook in 2015 doorzette. De Nederlandse economie groeide met 1,9 procent tegen 1,0 procent in 2014. De groei lag hiermee zelfs licht boven het gemiddelde in het eurogebied. Het Centraal Planbureau (CPB) verwacht dat de groei in 2016 en 2017 op dit niveau afvlakt. De economische groei in 2015 is vooral gedreven door een groei van de particuliere consumptie en de investeringen. Ondanks de matige groei van de wereldhandel steeg de uitvoer ook, maar de invoer groeide nog sneller. De overheidsconsumptie liep in 2015 licht terug. Al met al laat Nederland met deze ontwikkeling een gestaag maar gematigd herstel zien van de economische crises in de afgelopen jaren.

De werkloosheid liep in 2015 terug, maar blijft hoog. Ook voor de komende jaren verwacht het CPB een licht teruglopende werkloosheid. Dit komt doordat de werkgelegenheid vaak vertraagd reageert op de ontwikkeling in de productie. Daarnaast stijgt niet alleen de werkgelegenheid, maar ook het arbeidsaanbod. Dit is het gevolg van trendmatige effecten, zoals de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen en vijftigplussers, en beleidsmaatregelen, zoals de verhoging van de pensioenleeftijd. De inflatie was in 2015 0,2 procent. Dit ligt nog onder het al zeer lage niveau van 0,3 in 2014. Volgens het CPB blijft de inflatie in 2016 op het lage niveau van 2014, maar loopt hij in 2017 weer op tot 1,0 procent.

Figuur 1 Volumemutaties BBP t.o.v. het jaar ervoor (%) (bron: CBS/CPB)

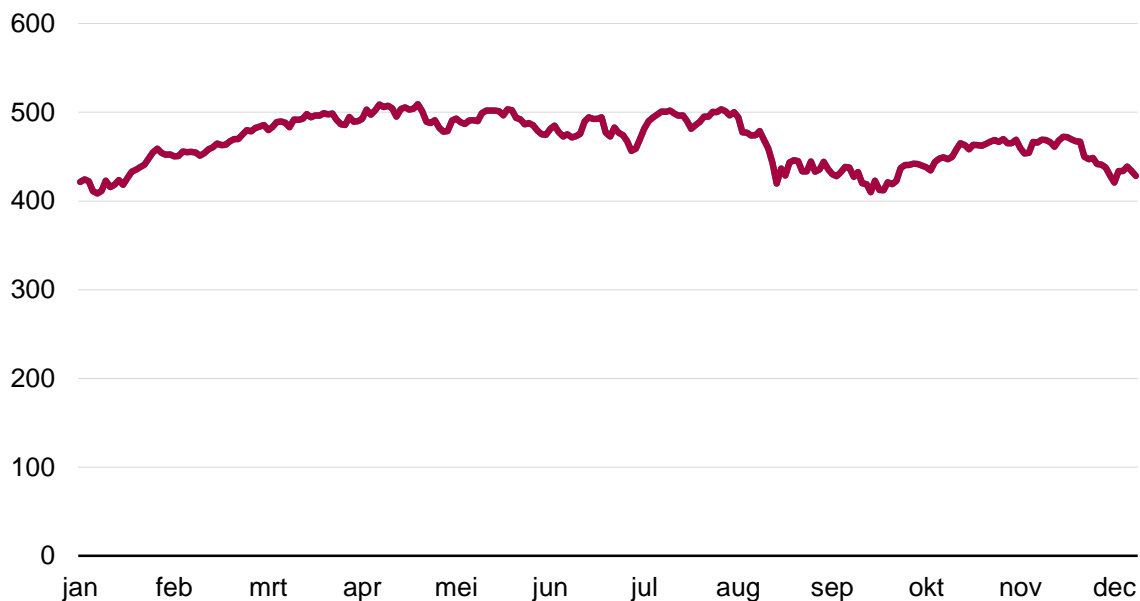
Figuur 2 Werkloze beroepsbevolking (dzd) (bron: CBS/CPB)

2.3 Beleggingen

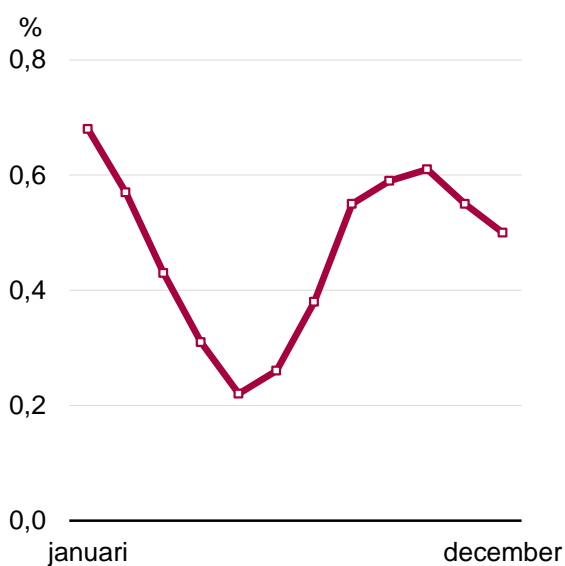
Voor de aandelenbeurs was vooral de eerste helft van 2015 een goede periode. In augustus brak paniek uit op de beurzen als gevolg van de devaluatie van de Chinese munt. De koers van de AEX kelderde daardoor tot onder het niveau van het begin van 2015. Vanaf oktober trok de beurs weer aan. Aan het eind van 2015 was de koers van de AEX bijna 6 procent hoger dan aan het begin van 2015, waardoor we al met al toch van een succesvol beursjaar kunnen spreken.

Figuur 3 Koers van de AEX in 2015

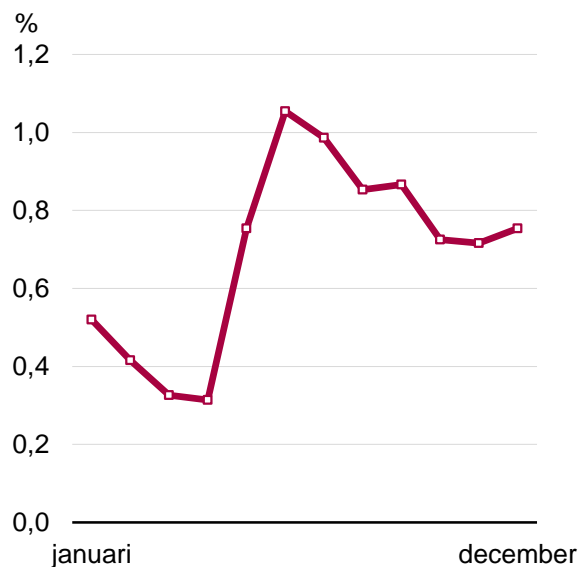

Voor verzekeraars zijn de beurskoersen niet de meest relevante indicatoren voor het meten van de beleggingsprestaties. Ze beleggen weliswaar in aandelen om daarmee het rendement op het kapitaal te verhogen, maar het aandeel van hun activa dat is belegd in aandelen, is relatief klein. Dit om het risico op al te grote verliezen te verminderen, langlopende verplichtingen na te kunnen komen en consumenten meer zekerheid te kunnen bieden. Het grootste deel van beleggingen van verzekeraars bestaat dan ook uit vastrentende waarden, zoals staats- en bedrijfsobligaties en vorderingen uit (hypothecaire) leningen. Het rendement van deze vastrentende waarden hangt onder andere af van de kapitaalmarktrente en de opslagen voor het kredietrisico (*credit spreads*).

Figuur 4 Verloop u-rendement in 2015
(bron: Verbond van Verzekeraars)

Figuur 5 Rente 10-jaars-staatsobligaties 2015 (bron: DNB)

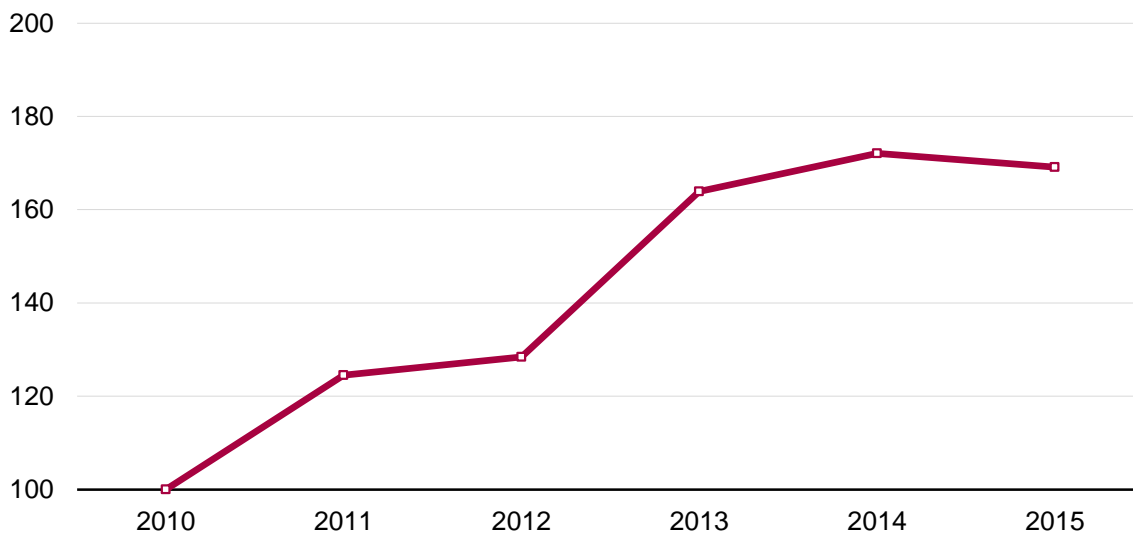
Voor verzekeraars is in 1995 het zogenaamde u-rendement⁴, naast het reeds bestaande s- en t-rendement, geïntroduceerd als een maatstaf om de opbrengsten op staatsleningen te berekenen. Voor 2015 zien we een curve die aanvankelijk daalt, ondanks dat de rente aan het begin van het jaar historisch gezien al erg laag was, daarna weer stijgt en tenslotte weer daalt. Dit patroon zien we ook terug bij de rente op Nederlandse 10-jaars-staatsleningen, al begint de stijging daar iets eerder en eindigt de curve, in tegenstelling tot het u-rendement, hoger dan aan het begin van het jaar. Zowel het u-rendement als de rente op de Nederlandse 10-jaars-staatsleningen liggen in elke maand boven de nul, wat niet voor elke rentevoet in de EU gold. Zo berekende de ECB aan banken een negatieve rente en werden er enkele Nederlandse staatsobligaties uitgegeven met een negatieve rente. Voor zowel consumenten als verzekeraars kan een dergelijke negatieve rente grote gevolgen hebben.

Verzekeraars en hypotheke

Levensverzekeraars beleggen de afgelopen jaren steeds meer in hypothecaire leningen, een vastrentende beleggingssoort. Sinds 2010 is dit bedrag al met ruim tweederde toegenomen tot meer dan 40 miljard euro. Hiermee maken verzekeraars mede eigen woningbezit mogelijk en bewijzen zij hun maatschappelijke rol.

Figuur 6 *Ontwikkeling balanswaarde van beleggingen in hypothecaire leningen door levensverzekeraars*

Index: 2010 = 100

2.4 De verzekeringsmarkt in 2015

Verzekeraars hebben te maken met verzadigde of krimpende markten, hevige concurrentie, lage rente en gestegen kosten als gevolg van regelgeving. De effecten hiervan zijn overal voelbaar, maar de mate waarin verschilt sterk per branche.

⁴ Het u-rendement is een rendementsmaatstaf die maandelijks door het CVS wordt gepubliceerd. De hoogte van het u-rendement is gebaseerd op het effectief rendement van staatsleningen die voldoen aan een aantal specifieke criteria.

Schadeverzekeraars hebben minder last van de lage rente dan levensverzekeraars. Niettemin heeft de markt voor schadeverzekeringen te maken met beperkte mogelijkheden tot groei vanwege de verzadiging van de markten en de hevige onderlinge concurrentie. De premies en resultaten staan in deze branche dan ook onder druk. Als gevolg hiervan neemt het resultaat al geruime tijd af.

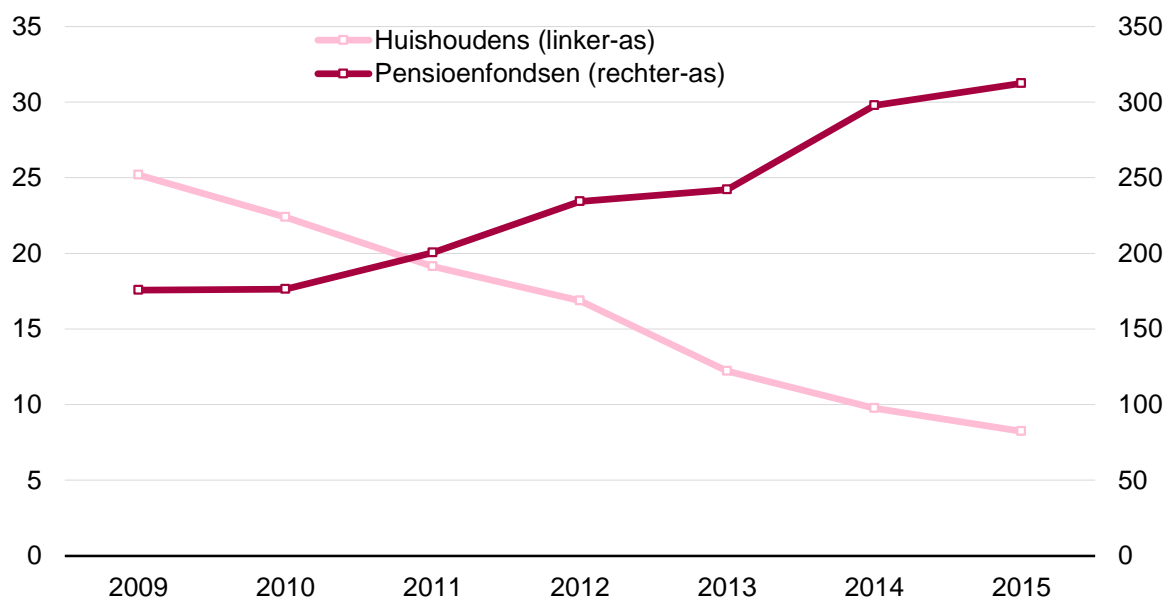
Levensverzekeraars hebben te maken met de historisch lage rente en een dalend premievolume. De markt is duidelijk aan het veranderen en levensverzekeraars spelen hierop in door te innoveren, nieuwe producten te ontwikkelen en een betere service te verlenen tegen lagere kosten. Zo richten ze onder meer PPI's (premiëpensioeninstellingen) op en zijn diverse verzekeraars bezig met het oprichten van een APF (algemeen pensioenfonds). Hierdoor bieden ze in toenemende mate producten aan die strikt genomen geen verzekeringen zijn en daardoor buiten dit verslag blijven.

Naast al deze ontwikkelingen slagen verzekeraars er in de solvabiliteit ook in 2015 weer ruim boven de gestelde norm te houden.

Negatieve rente

De Nederlandse staat heeft in 2015 voor het eerst obligaties uitgegeven met een negatieve rente. Voor zowel consumenten als verzekeraars kan een negatieve rente grote gevolgen hebben, maar ze zullen er wel anders op reageren. Zo wordt verwacht dat een derde van de consumenten zijn geld van de bank haalt als de rente op de betreffende rekening negatief wordt. Uit cijfers van het CBS zien we dit terug bij de obligaties. Consumenten blijken hierin minder te investeren, terwijl pensioenfondsen hun vermogen in obligaties juist vermeerderen. Beleggers kiezen kennelijk voor de betrouwbaarheid van Nederlandse staatsobligaties en zijn bereid daarvoor een prijs te betalen. Overigens kunnen obligaties zelfs met een negatieve rente winst opleveren, zolang de koers van deze obligaties blijft stijgen.

Figuur 7 Vermogen in schuldbewijzen, mld euro (bron: CBS)

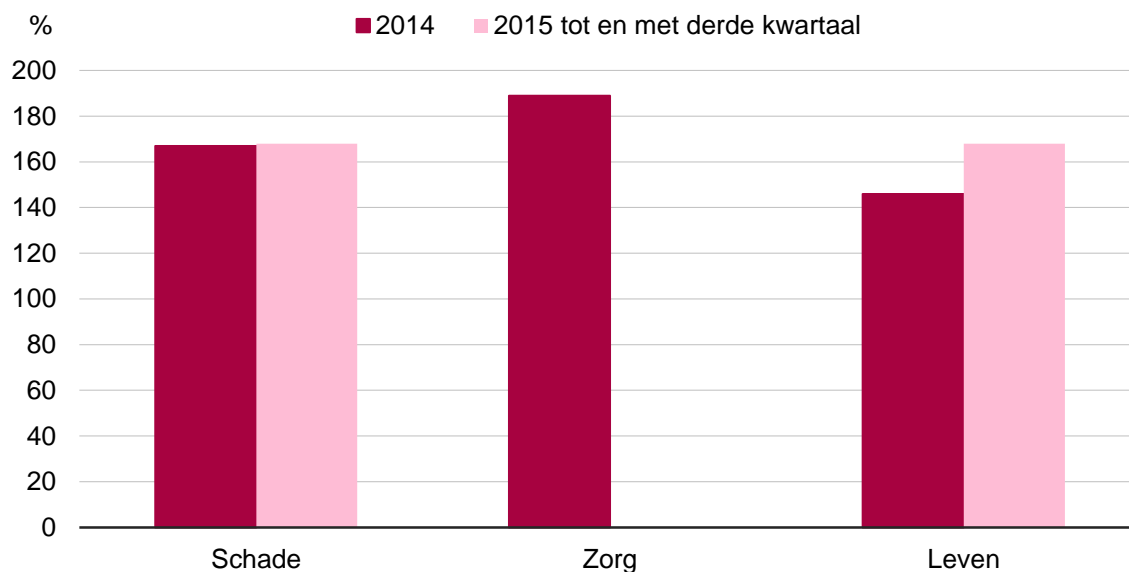
Als consumenten hun geld thuis gaan bewaren, kan diefstal tot een grote schadepost leiden. Niettemin zullen de effecten op levensverzekeraars het grootst zijn. Vanwege de lage rente in de afgelopen jaren, moesten zij steeds meer vermogen aanhouden om de toekomstige uitkeringen te kunnen dekken. Bij een negatieve rente staat dat vermogen nog meer onder druk.

Solvabiliteit, Solvency I en Solvency II, ruimschoots boven de norm

De aan DNB gerapporteerde solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin een verzekeraar in staat is om zijn (toekomstige) verplichtingen na te komen. De ratio wordt verkregen door de aanwezige solvabiliteit te delen door de vereiste solvabiliteitsmarge, waarbij de vereiste solvabiliteitsmarge een wettelijk voorgeschreven veiligheidsmarge is en de aanwezige solvabiliteit de middelen die de verzekeraar als buffer aanhoudt. De ratio hoort groter te zijn dan honderd procent en ligt hier in de praktijk ruim boven.

Voor het berekenen van de solvabiliteit gebruikte DNB een methode die alleen rekening hield met verzekeringstechnische risico's en niet met beleggingsrisico's. Dit systeem stond bekend als Solvency I. Om consumenten beter te beschermen tegen mogelijke solvabiliteitsproblemen van verzekeraars is een nieuw toezichtregime ontwikkeld voor verzekeraars in Europa dat meer eisen oplegt aan het vereiste kapitaal, risicomanagement en rapportages en controles. Dit systeem heet Solvency II. Omdat het systeem nog maar net ingevoerd is, is nog weinig bekend over de uitkomsten. Wel is duidelijk dat ook onder Solvency II de solvabiliteitsratio's van verzekeraars ruimschoots boven de norm van 100 procent liggen.

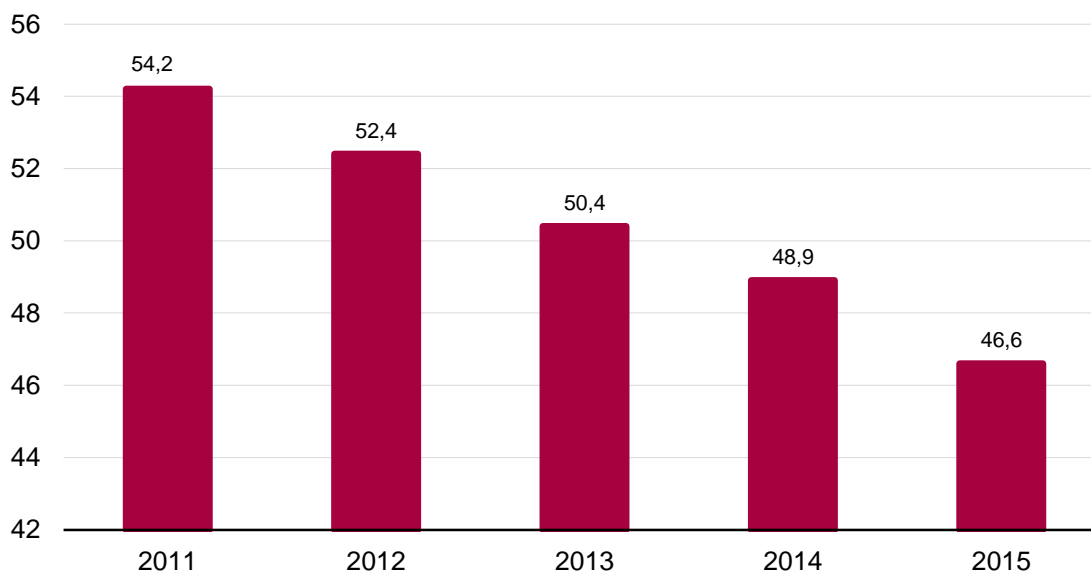
Figuur 8 Solvabiliteitsratio verzekeraars op basis van Solvency II (bron: DNB, ZBO verantwoording 2015), 2015 tot en met het derde kwartaal

Door kostenbesparingen neemt werkgelegenheid van verzekeraars verder af

Om de dalingen van omzet en het resultaat het hoofd te kunnen bieden, reageren verzekeraars met kostenreducties. Bovendien kan door automatisering meer werk door minder mensen gedaan worden, verdwijnen overlappende functies na bedrijfsintegraties, veranderen de werkzaamheden inhoudelijk en stijgt het opleidingsniveau. Door al deze factoren nam de werkgelegenheid in de bedrijfstak in 2015 verder af tot 46.600 werknemers.

Figuur 9 Aantal werknemers bedrijfstak (dzd)

Sociale partners hebben een Sociale Agenda MLT 2014-2018 opgesteld. In deze agenda is een visie geformuleerd en is bepaald wat nodig is om een toekomstbestendige branche te creëren. Daarin hebben zij erkend en omschreven dat de krimp in de verzekeringsarbeidsmarkt is ingegeven door verscheidene factoren. De ontwikkelingen binnen de verzekeringsbranche volgen elkaar snel op; veranderende marktomstandigheden en daarmee businessmodellen, toenemende wet- en regelgeving, economische tegenwind, digitalisering en nieuwe werkprocessen en behoefte aan andere vaardigheden van medewerkers, vereisen een andere benadering van arbeidsverhoudingen, arbeidsvoorwaarden en de arbeidsmarkt. Verzekeraars investeren daarom blijvend en op diverse wijze in duurzaam inzetbaarheidsbeleid.

3 Schadeverzekeringen

- Premievolume daalt
- Oplopende schadelast

3.1 Algemeen

De sector Schade staat onder druk. De hevige concurrentie op verzadigde markten heeft gevolgen voor de premies en de marges. Daarnaast zien schadeverzekeraars zich geconfronteerd met oplopende schades als gevolg van bijvoorbeeld de hogere lasten van letselschades en duurdere schades als gevolg van de toenemende mate waarin gebruik wordt gemaakt van dure elektronica. Als gevolg hiervan neemt de schadelast toe terwijl het premievolume juist daalt ten opzichte van 2014. Daarnaast zijn de beleggingsopbrengsten in 2015 gedaald ten opzichte van 2014.

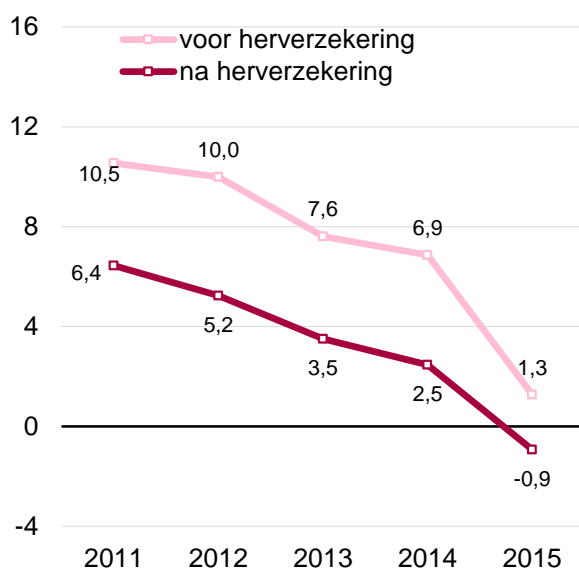
Tabel 2 Bruto premievolume en -ontwikkeling schadebranches

Branche	2014 € mrd	2015 € mrd	Mutatie %
Motor	3,9	4,0	1
Brand	3,5	3,4	-2
Transport	0,7	0,6	-8
Overige ⁱ	3,4	3,4	-1
w.o. Aansprakelijkheid	1,1	1,1	2
w.o. Rechtsbijstand	0,7	0,7	1
w.o. Reis en hulpverlening ⁱⁱ	0,6	0,6	0
Totaal	11,5	11,4	-1

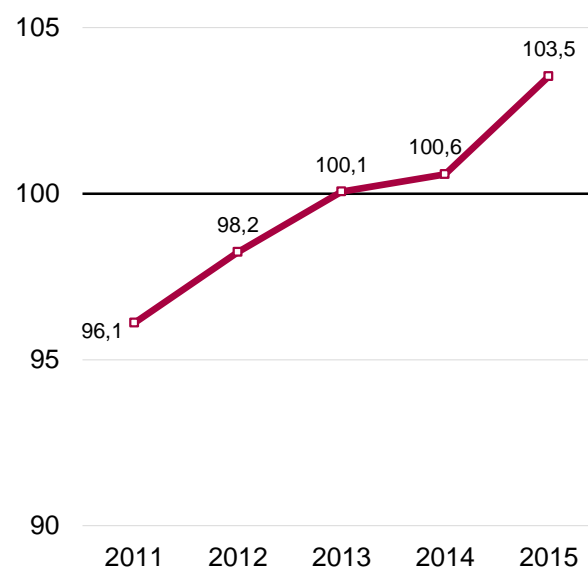
ⁱ Tot de Overige verzekeringen behoren ook Krediet, Borgtocht en Diverse geldelijke verliezen.

ⁱⁱ Tot de productgroep Reis en hulpverlening behoren naast de gewone reisverzekeringen (inclusief de ongevallendekking) ook annuleringsverzekeringen en hulpverlening.

Figuur 10 Resultaat na rente in procenten van de bruto verdiende premie, sector Schade

Figuur 11 Netto combined ratio⁵, sector Schade

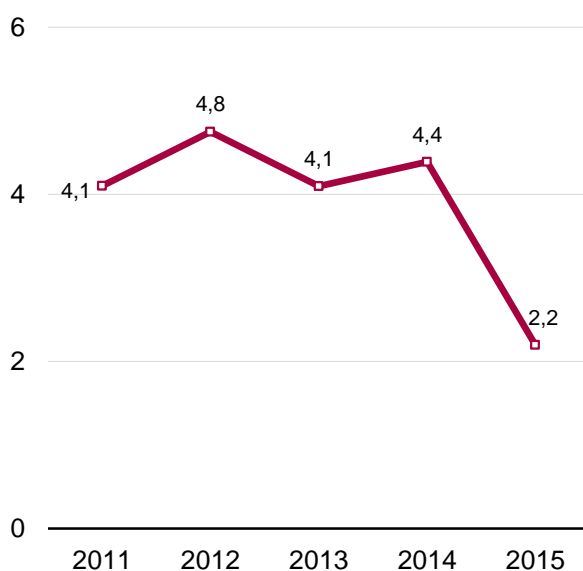
⁵ De combined ratio geeft het totaal van de geleden schade en bedrijfskosten weer in verhouding tot de verdiende premie en is daarmee een maatstaf die weergeeft in hoeverre de uitgaven van een verzekeraar gedekt worden door de inkomsten.

Als gevolg van de ontwikkelingen in het premievolume en de schadelast, laat het resultaat al enkele jaren een dalende lijn zien. In 2015 zet de daling door en wordt het, gemeten na rente en herverzekering, zelfs negatief. De *netto combined ratio*⁶ ligt in 2015 voor het derde jaar op rij boven de honderd, wat betekent dat de premie-inkomsten lager zijn dan de uitgaven. Ondanks deze ontwikkelingen ligt de solvabiliteit ruimschoots boven de norm, wat betekent dat verzekeraars meer dan voldoende vermogen aanhouden om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

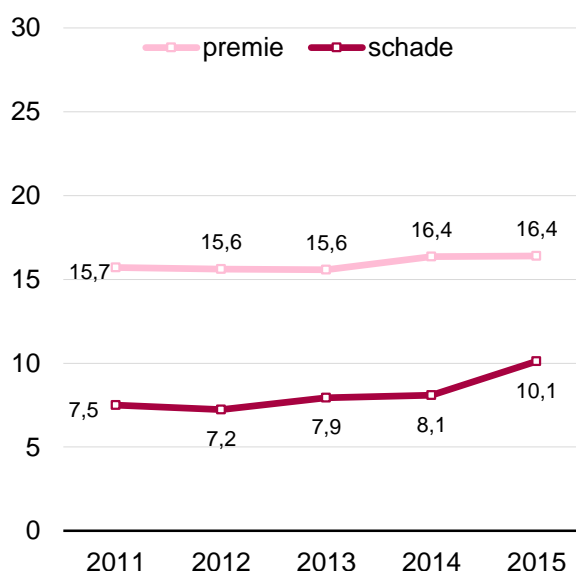
3.2 Herverzekering

De herverzekeringmarge van de sector Schade is in 2015 gedaald, wat betekent dat het verschil tussen wat verzekeraars betalen en ontvangen van herverzekeraars kleiner is geworden. Onderstaande grafieken laten zien dat de daling van de herverzekeringmarge een gevolg is van een stijging van de door herverzekeraars uitgekeerde schade. De hevige regenbuien en hagel eind augustus 2015 zullen daar vermoedelijk aan hebben bijgedragen.

Figuur 12 Herverzekeringmarge, percentage van verdiende premie, sector Schade

Figuur 13 Premie betaald aan en schade ontvangen van herverzekeraars, percentage van verdiende premie

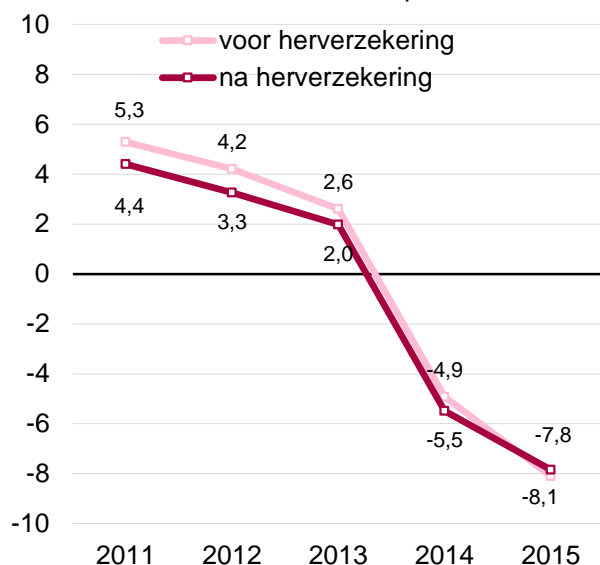

3.3 Motor

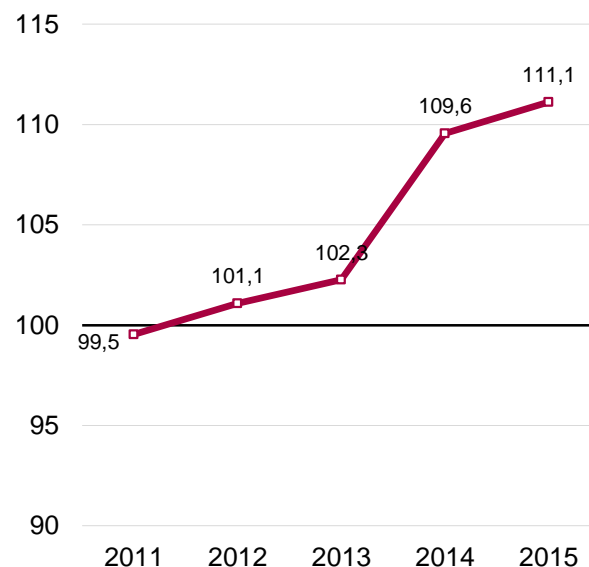
Het premievolume van de branche Motor is in 2015 licht toegenomen. De schadelast was in 2015 groter dan normaal vanwege onder andere een bui met extreme hagel eind augustus 2015 en een brand in een loods met caravans die voor grote schadeposten zorgden. Daarnaast wordt de schade groter omdat letselschades duurder worden. Ook reparaties aan auto's worden duurder als gevolg van de elektronica die in auto's is verwerkt en omdat reparaties vaak bestaan uit het vervangen van complete onderdelen. Als gevolg hiervan is het resultaat gedaald en de *netto combined ratio* gestegen ten opzichte van 2014. De *netto combined ratio* ligt nu al vier jaar lang ruim boven de 100.

⁶ De *netto combined ratio* gebruikt de bedragen na herverzekering. Dit houdt in dat van alle binnengekomen premie de premie die de verzekeraar aan herverzekeraars betaalt, wordt afgetrokken, zodat de netto ontvangen premie overblijft. Dit kan alleen op brancheniveau. Voor de onderliggende productgroepen is het aandeel herverzekering niet bekend en wordt derhalve de *bruto combined ratio* berekend. Deze is gebaseerd op de bruto premie, oftewel alle bij een verzekeraar binnengekomen premie.

Figuur 14 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Motor

Figuur 15 Netto combined ratio, Motor

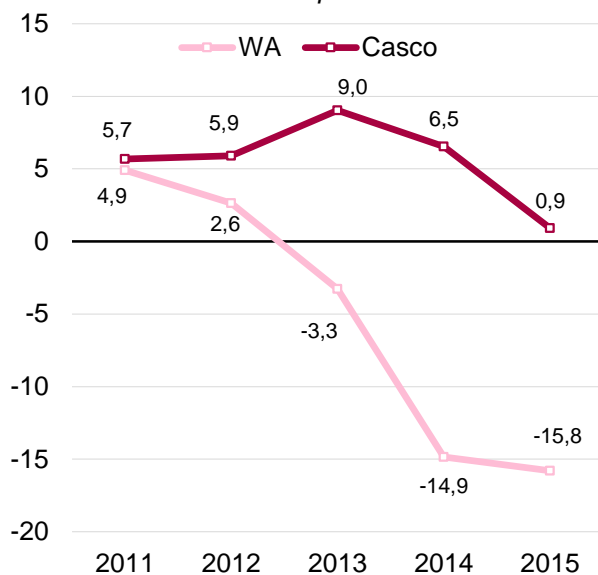

De schadeontwikkeling van de branche Motor hangt ook samen met het aantal diefstallen van voertuigen, het aantal verkeersongevallen en de ontwikkeling van de verkeersgewonden en -doden. Het aantal verkeersdoden komt in 2015 uit op 621. Dat is 9 procent meer dan in 2014. De diefstal van voertuigen is bij alle soorten voertuigen, behalve motorrijwielen, gedaald.

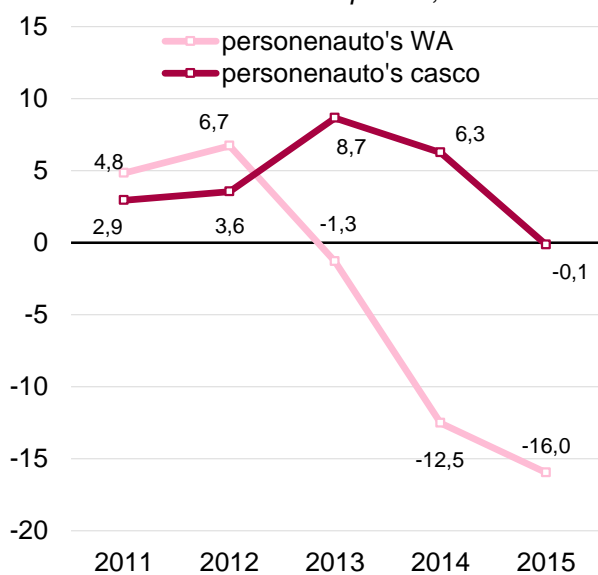
Tabel 3 Diefstallen van voertuigen (bron: AVc)

Categorie	2010 aantal	2012	2013	2014	2015	Mutatie '14/'15 %
Personenauto's	11.733	11.396	11.761	10.712	10.091	-6
Bedrijfsvoertuigen	2.567	2.427	2.689	2.383	1.877	-21
Aanhangers	1.022	1.173	1.153	1.140	901	-21
Motorrijwielen	1.867	1.807	1.963	1.753	1.845	5
Bromfietsen	14.984	16.183	14.487	14.693	14.504	-1
Totaal	32.173	32.986	32.053	30.681	29.218	-5
% teruggevonden personenauto's	61	46	43	40	40	-

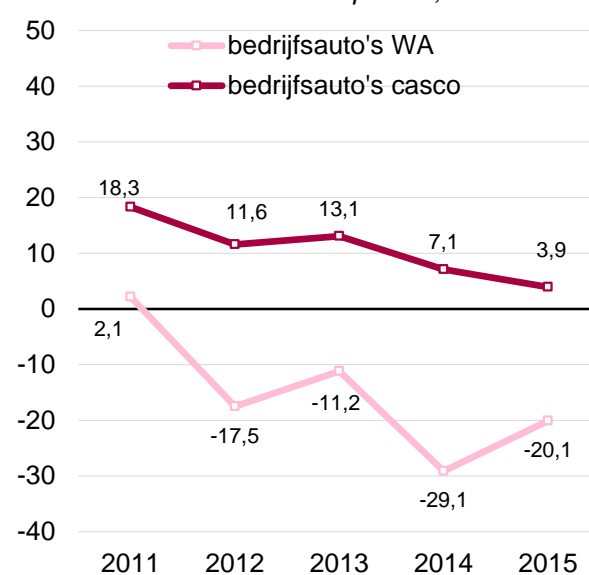
Figuur 16 Resultaat na rente vóór herverzekering Motor casco en Motor WA in procenten van de verdiende premie

Figuur 17 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Motor

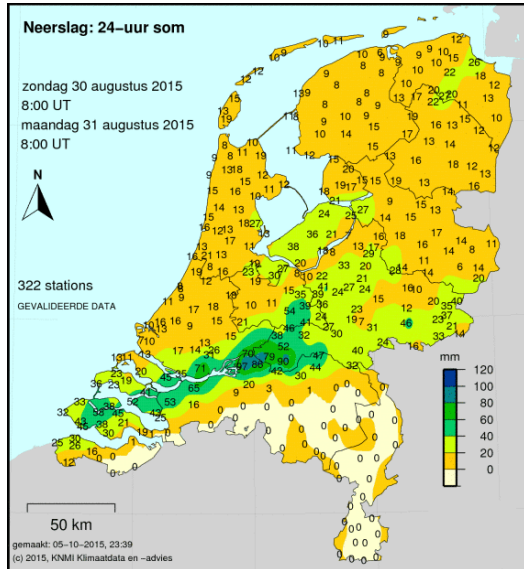
Figuur 18 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Motor

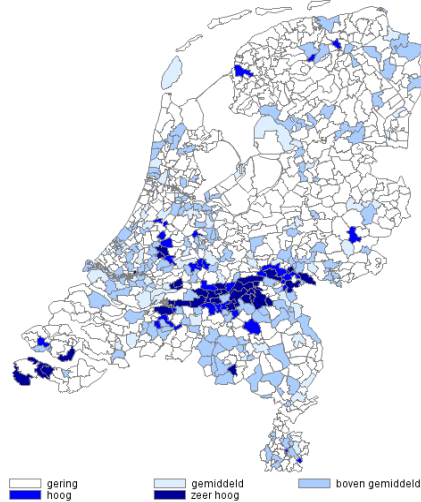
Als we de resultaten verder uitsplitsen, zien we het effect van de stijgende letselschades terug. Zowel het resultaat op WA als het resultaat op casco is gedaald, maar het resultaat op cascoverzekeringen is nog positief terwijl het resultaat op WA-verzekeringen al enkele jaren negatief is. Meer dan de helft van de daling van het resultaat bij cascoverzekeringen is toe te schrijven aan de hagelbuien die eind augustus 2015 over Nederland trokken.

Noodweer eind augustus 2015

Figuur 19 Neerslag op 30 en 31 augustus 2015, bron: KNMI

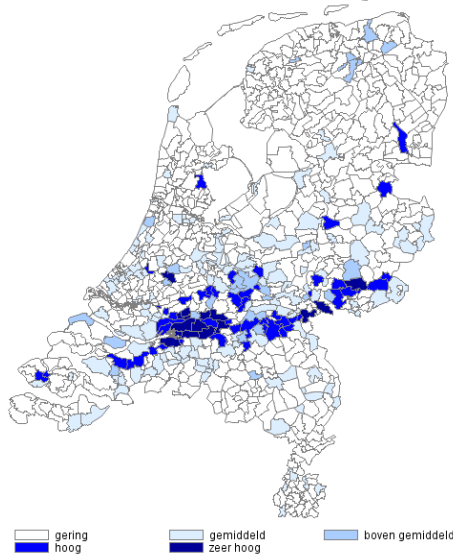

Figuur 20 Schademeldingen op 30 en 31 augustus 2015, personenauto's

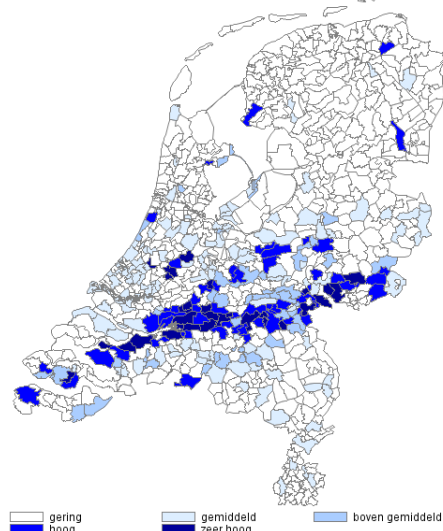

Op 30 en 31 augustus trokken zware onweersbuien over ons land. Doordat de buien traag voorbij trokken, viel op enkele plaatsen veel regen. Daarnaast kwamen meldingen binnen van hagelstenen van 4 tot 6 centimeter. De schade van deze buien was dan ook groot. Het patroon van de neerslag op die dagen komt nagenoeg overeen met het patroon van de schademeldingen van die dagen. Een voorlopige schatting komt uit op een verzekerde particuliere schade van 110 miljoen euro, verdeeld over motorvoertuigen (60 miljoen), huizen (30 miljoen) en inboedel (20 miljoen).

Figuur 21 Schademeldingen op 30 en 31 augustus 2015, inboedel

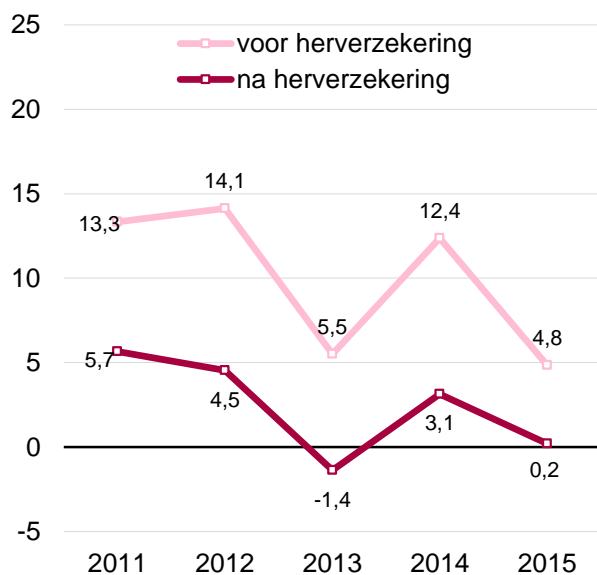
Figuur 22 Schademeldingen op 30 en 31 augustus 2015, opstal

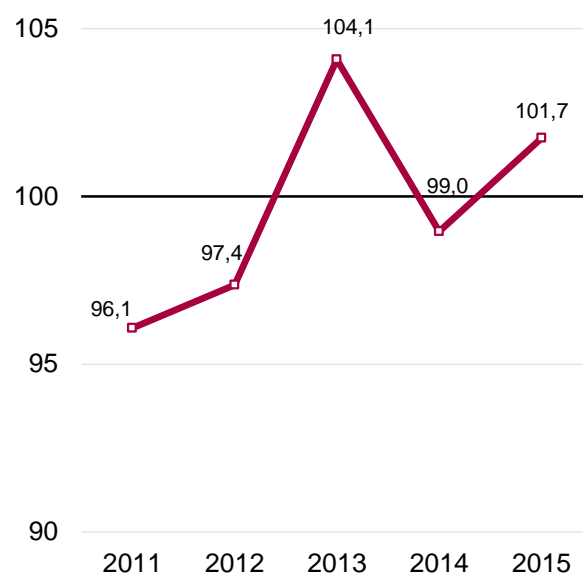
3.4 Brand

Het premievolume van brandverzekeringen is in 2015 ten opzichte van het jaar ervoor gedaald. Deze daling komt vooral door een daling binnen het zakelijk segment. Het premievolume binnen het particuliere segment is nagenoeg stabiel gebleven.

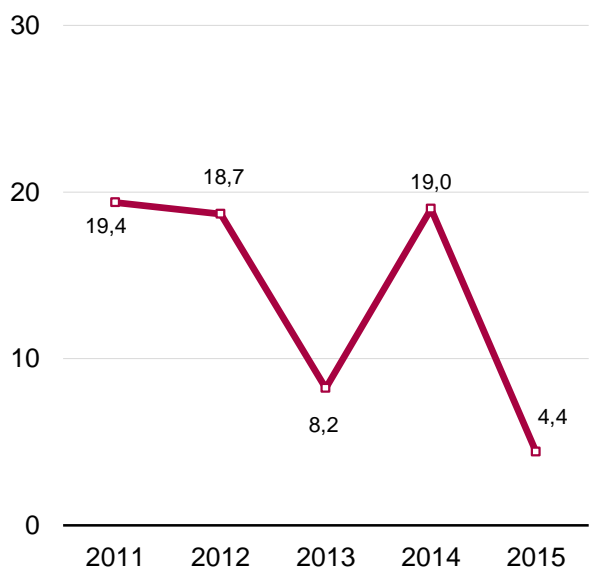
Figuur 23 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Brand

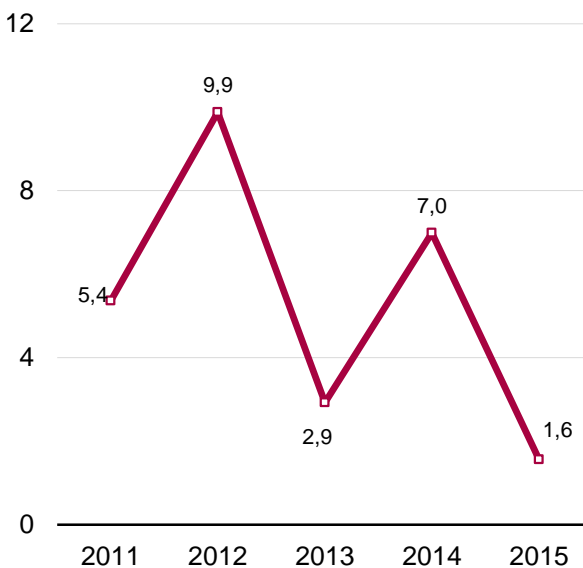
Figuur 24 Netto combined ratio, Brand

Figuur 25 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Brand Bedrijven

Figuur 26 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, inboedel en opstal

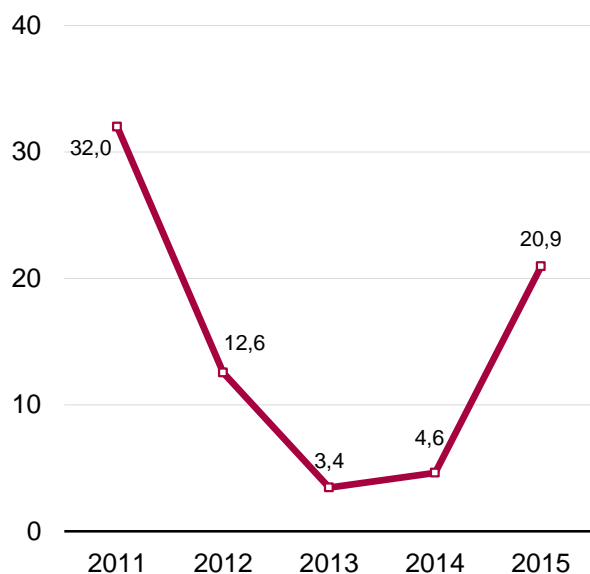

Ondanks de daling van de uitgekeerde schades, steeg de schadelast. Deze stijging wordt verklaard door verhoging van de schadevoorziening. De tegenstelling in de mutatie van de schadevoorziening is mede een gevolg van de grote schades aan het eind van 2013. Hiervoor werden destijds voorzieningen gevormd die in 2014 voor een deel weer vrijvielen en vervolgens eind 2014 niet opnieuw opgebouwd hoefden te worden. In 2015 is vooral in het derde kwartaal van het jaar veel schade door grote branden geweest, waardoor eind 2015 de voorzieningen wel weer zijn verhoogd. De totale schade tot en met het derde kwartaal 2015 staat volgens (de meest recente publicaties van) het Nivre op het hoogste niveau van de afgelopen jaren sinds de start van de statistiek in 2005. Dit is ook terug te zien in een gedaalde herverzekeringsmarge. Daarnaast zorgden een bui met extreme hagel eind augustus 2015 en een storm op 31 maart 2015 voor grote schadeposten.

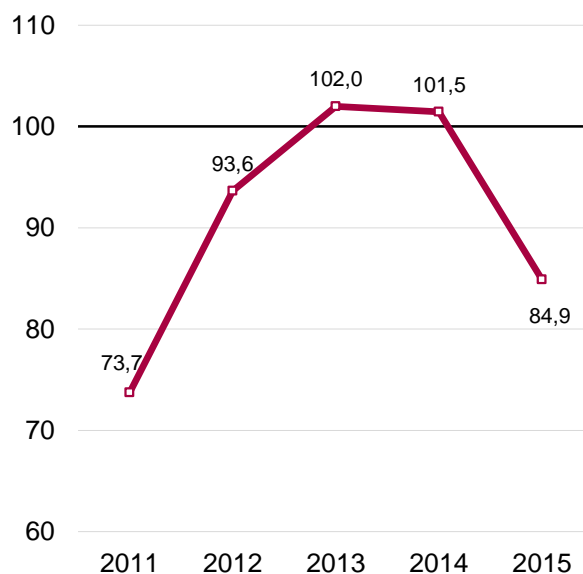
De betaalde schade van zowel Brand Woonhuizen als Brand Bedrijven is gedaald. De daling van de schade hangt samen met het aantal inbraken binnen woningen en bedrijven. Het aantal diefstallen en woninginbraken is ten opzichte van het jaar ervoor met 9 procent gedaald tot 65 duizend in 2015. Het aantal diefstallen en inbraken bij bedrijven en winkels is ten opzichte van het jaar ervoor eveneens gedaald, met 5 procent tot 22 duizend in 2015 (bron: CBS).

Het resultaat, zowel voor als na rente, is uiteindelijk lager dan het jaar ervoor.

Figuur 27 Resultaat na rente vóór herverzekeringsmarge, Technische verzekeringen

Figuur 28 Bruto combined ratio, Technische verzekeringen

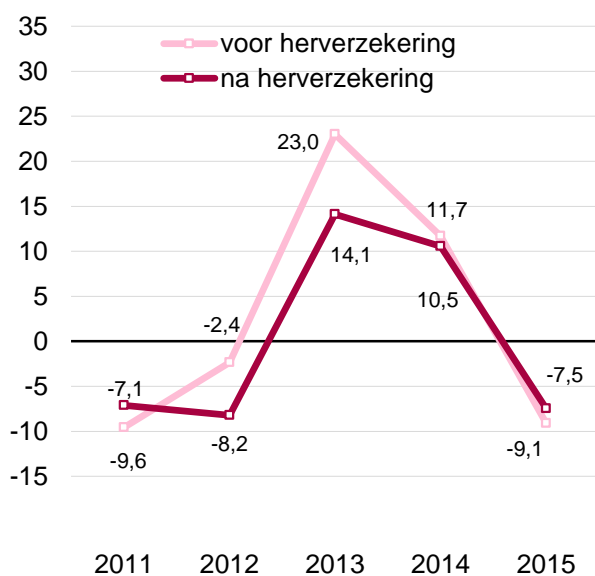
Ongeveer 250 miljoen euro van het premievolume van brandverzekeringen gaat om in Technische verzekeringen. Dit zijn verzekeringen voor Elektronica, Machinebreuk en Construction All Risk (CAR, bouwprojecten). Het premievolume is in 2015 ten opzichte van het jaar ervoor gedaald. De onderliggende productgroepen tonen een gemengd beeld. De grootste productgroep CAR vertoont een lichte stijging van het premievolume, waar ook een stijging te zien is in de totale bouwkosten voor bouwwerken in uitvoering (bron: CBS).

De betaalde schade binnen Technische verzekeringen is aanzienlijk gestegen, maar na een grote verlaging van de schadevoorziening, is de geleden schade uiteindelijk gedaald en het resultaat hoger dan het jaar ervoor.

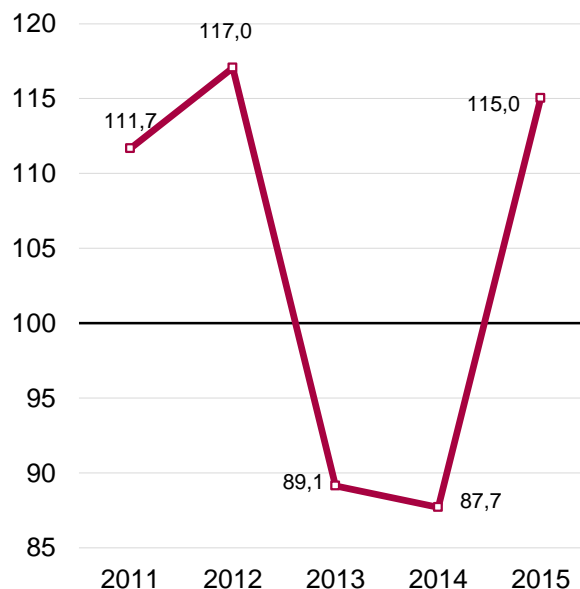
3.5 Transport

Ondanks de groei van de Nederlandse economie daalt het premievolume van Transport, onder andere als gevolg van internationale concurrentie. Daarnaast stijgt de geleden schade, doordat in 2015 in vergelijking met 2014 een minder forse vrijval van de schadevoorziening heeft plaatsgevonden. Als gevolg van deze ontwikkelingen daalt het resultaat tot onder de nul. De *netto combined ratio* stijgt en komt ruim boven de honderd uit. Ook bij Vervoerde goederen, de grootste productgroep van Transport, daalt het resultaat, voornamelijk door een stijging van de geleden schade.

Figuur 29 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Transport

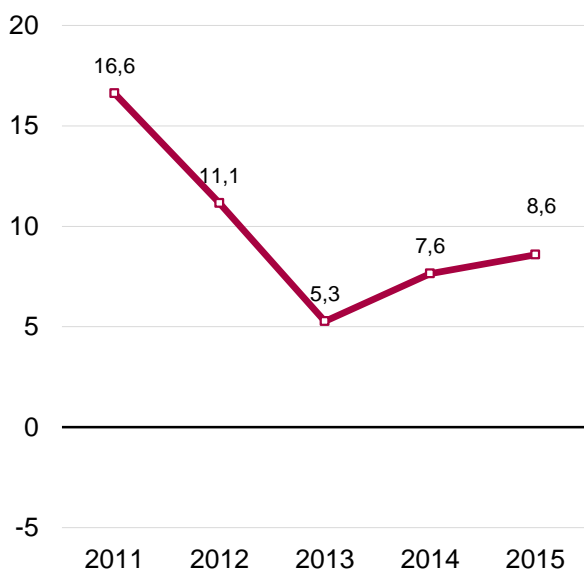
Figuur 30 Netto combined ratio, Transport

3.6 Aansprakelijkheid

De omzet in de markt voor aansprakelijkheidsverzekeringen groeide in 2015 licht ten opzichte van het jaar ervoor. Het resultaat steeg licht.

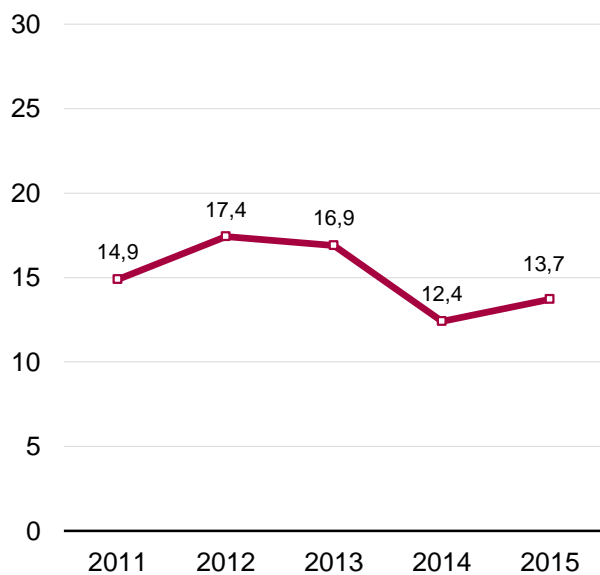
Figuur 31 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Aansprakelijkheid totaal

3.7 Rechtsbijstand

Het premievolume van Rechtsbijstand bleef stabiel in 2015. Het resultaat steeg licht, maar laat al jaren een stabiel beeld zien. Die stabiliteit is ook zichtbaar in het aantal schademeldingen Rechtsbijstand.

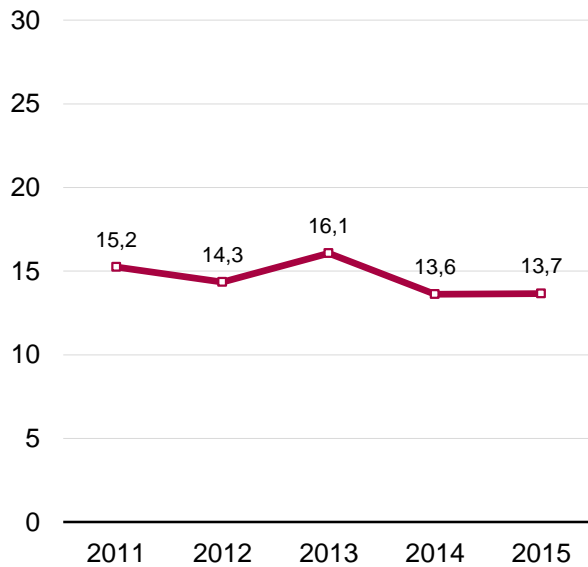
Figuur 32 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Rechtsbijstand

3.8 Reis

De productgroep Reis bestaat uit doorlopende en aflopende reisverzekeringen, annuleringsverzekeringen en hulpverzekeringen. De markt groeide in 2015 licht onder meer als gevolg van de aantrekkelijke economie. Omdat consumenten met dure elektronica op reis gaan, stijgt de schadelast per schadegeval. Omdat dure elektronische apparaten bovendien interessante objecten zijn voor het plegen van fraude, schenken verzekeraars meer aandacht aan het bestrijden van deze fraude.

Figuur 33 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Reis

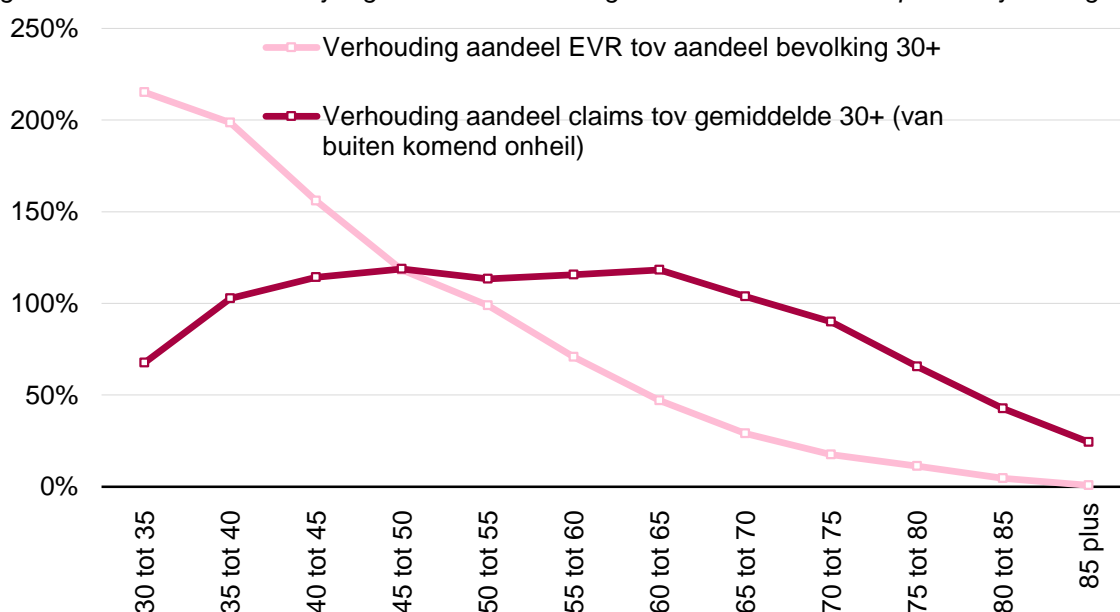

Oudere verzekerden frauderen niet, niet meer of niet zichtbaar

Alhoewel fraude zeker voorkomt bij reisverzekeringen, wordt het meest gefraudeerd met verzekeringen die onder Motor vallen, gevolgd door Brand (Opstal en Inboedel) en Aansprakelijkheid. Belangrijke pilaren onder het besluit om fraude te plegen zijn verleiding (de opbrengst), de gelegenheid en rechtvaardiging. Voor deze laatste pijler geldt het vooral op verjaardagen veelgehoorde 'je betaalt jarenlang premie dus mag je best een keer iets extra claimen'. Als dit argument klopt, betekent het dat iemand die ouder is – en al die jaren veel heeft moeten betalen – een grotere prikkel heeft om zijn verzekeraar te misleiden dan jongeren.

Onderzoek naar de leeftijden van personen die in het Extern Verwijzingsregister (EVR; een lijst met gegevens van partijen die aantoonbaar onrechtmatig hebben gehandeld jegens de verzekeraar) zijn opgenomen, lijkt deze vorm van vergoelijking voor het plegen van een misdrijf te weerleggen.

Figuur 34 Externe Verwijzingen in relatie tot het gemiddeld aantal claims per leeftijdscategorie

Afgezet tegen het gemiddeld aantal claims van een persoon in de betreffende leeftijdscategorie blijkt namelijk dat jongeren veel vaker betrapt worden op onrechtmatig gedrag. De grafiek lijkt daarmee aan te tonen dat 'terugverdienen' van premies niet een heel belangrijk uitgangspunt is voor verzekeringsfraude. Het merendeel van de in het extern verwijzingsregister opgenomen personen hoort namelijk in de laagste leeftijdscategorieën thuis.

Door jongeren wordt naar verhouding tot het gemiddelde aantal claims meer gefraudeerd ten koste van de verzekeraar. Naar mate de leeftijd van de verzekeringnemer vordert, lijkt hij minder geneigd tot het plegen van verzekeringsfraude.

4 Ziektekosten en Inkomen

- Premievolume Inkomen daalt
- Resultaat Inkomen stijgt

4.1 Algemeen

Wetswijzigingen in 2006 hadden voor de branches Ziektekosten en Inkomen grote gevolgen. Bij Ziektekosten waren de gevolgen het grootst met de introductie van de basisverzekering. De omzet van deze branche nam fors toe, terwijl het resultaat afnam en aanvankelijk zelfs negatief werd. Inmiddels lijkt deze branche haar draai gevonden te hebben. Bij Inkomen (verzekeringen tegen inkomensderving als gevolg van arbeidsongeschiktheid veroorzaakt door ziekte of ongeval) betekende de overgang van WAO naar WIA het aflopen van oude producten en de introductie van nieuwe producten. De oplopende schadelast zorgde er aanvankelijk voor dat het resultaat onder druk kwam te staan, maar inmiddels lijkt ook deze branche grip te krijgen op de nieuwe situatie en een goede balans te vinden.

Tabel 4 Bruto premievolume en premieontwikkeling zorgbranches

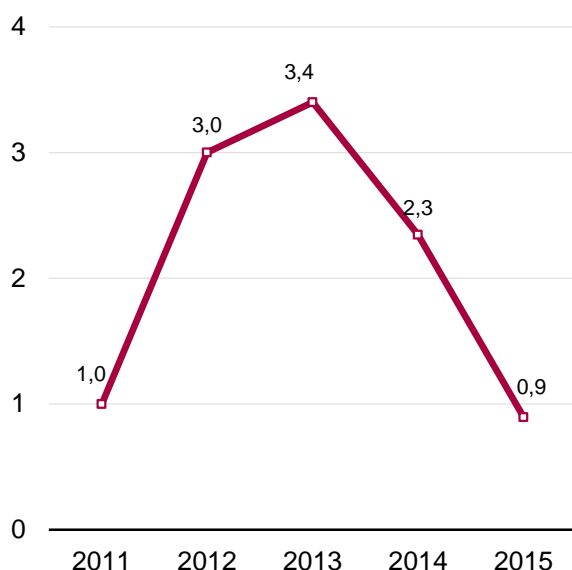
Branche	2014 € mrd	2015 € mrd	Mutatie %
Ziektekosten	40,6	41,0	1
Inkomen	3,5	3,5	-1
Totaal	44,1	44,5	1

4.2 Ziektekosten

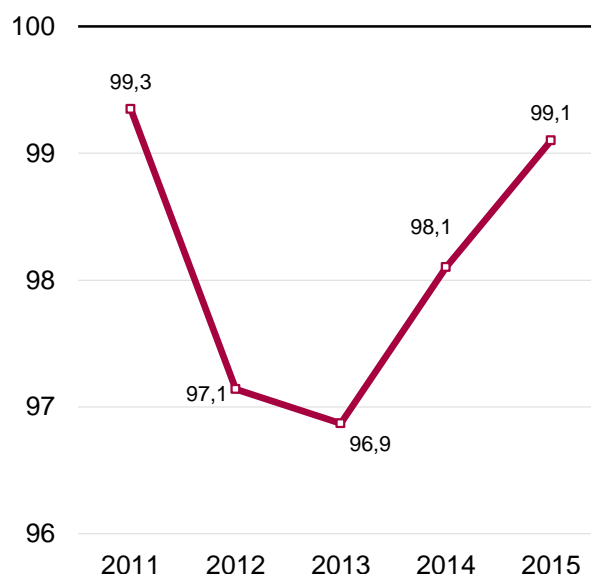
Zorgverzekeraars zien zich elk jaar geconfronteerd met stijgende zorgkosten en wijzigingen in het zorgstelsel. Zo verandert de dekking in de basisverzekering en de hoogte van het eigen risico jaarlijks, waardoor de financiële jaarcijfers soms moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. In 2015 is bijvoorbeeld de wetgeving betreffende de AWBZ veranderd en overgeheveld naar een aantal andere zorgwetten, zoals de Wet Langdurige Zorg en de WMO. Verder steeg het eigen risico van 360 euro in 2014 naar 375 euro in 2015.

De gemiddelde jaarpremie voor de basisverzekering lag in 2015 ongeveer 5 euro per maand hoger dan in 2014. Ook het totale premievolume nam iets toe. Omdat de schadelast en bedrijfskosten eveneens stegen, lag het resultaat in 2015 lager dan in 2014.

Figuur 35 Resultaat na rente na herverzekering in procenten van de verdiende premie, Ziektekosten (bron: DNB en CVS)

Figuur 36 Netto combined ratio, Ziektekosten (bron: DNB en CVS)

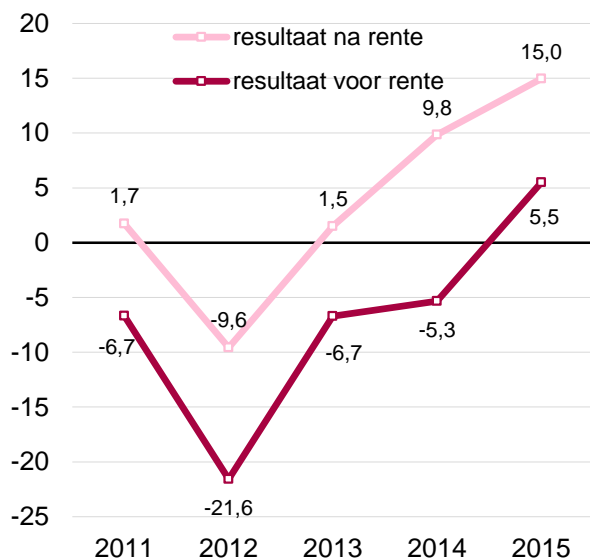
4.3 Inkomen

Het premievolume van inkomensverzekeringen laat sinds 2012 een daling zien. Deze trend wordt voortgezet in 2015 met een daling van het premievolume van 1 procent ten opzichte van 2014. Het resultaat voor rente is na een paar zwakke jaren voor het eerst weer positief. De oorzaak hiervan is dat een deel van de in het verleden opgebouwde voorzieningen kan vrijvallen, omdat verzekeraars steeds meer grip krijgen op de schadelast. Deze vrijval vertekent het beeld sterk, waardoor het resultaat hoger lijkt dan het is. Vanwege de hoge voorzieningen zijn bovendien de toegerekende beleggingsopbrengsten relatief hoog. Ook deze opbrengsten zullen na het vrijvallen van de voorzieningen lager komen te liggen. De *netto combined ratio* ligt voor het eerst sinds 2011 onder de honderd, wat betekent dat de inkomsten hoog genoeg zijn om de uitgaven te dekken, maar ook dit cijfer wordt vertekend door de vrijval van de voorzieningen in 2015.

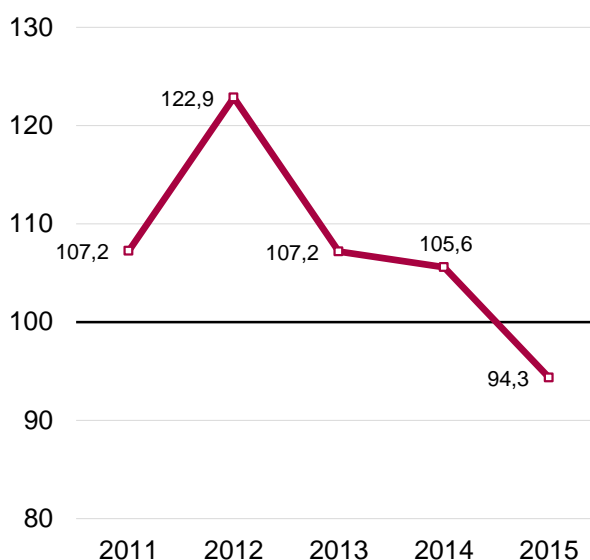
Loondoorbetalingsplicht bij ziekteverzuim

De loondoorbetalingsplicht van twee jaar leeft bij werkgevers, politieke partijen en het maatschappelijk middenveld. Ondanks een historisch laag verzuimpercentage staat de huidige systematiek ter discussie. Hoewel veel aandacht uit gaat naar de duur van de loondoorbetaling, blijkt uit onderzoek dat werkgevers met name moeite hebben met de huidige verplichtingen wanneer ze te maken krijgen met langdurig ziek personeel. Tegelijkertijd heeft zo'n 85 procent van de kleine werkgevers (tussen 7 en 15 werknemers) een verzuimverzekering afgesloten. Kleine werkgevers kiezen in grote meerderheid ontzorgende verzekeringspakketten (88 procent). Daarbij vindt een overgrote meerderheid van de verzekerde bedrijven dat de verzekering aan hun behoefte tegemoet komt (91 procent). Het verzuim bij kleine werkgevers met minder dan 10 werknemers ligt op 1,7 procent, bij grote werkgevers met meer dan 100 werknemers op 4,7 procent en het landelijk gemiddelde op 3,9 procent.

Figuur 37 Resultaat na herverzekering in procenten van de verdiende premie, Inkomen

Figuur 38 Netto combined ratio, Inkomen

De grootste productgroep binnen Inkomen is Arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (AOV). De laatste jaren is een dalende trend te zien in het aantal polissen, omdat het aantal geroyeerde verzekeringen hoger is dan het aantal nieuw afgesloten verzekeringen. De AOV-polissen worden geroyeerd door faillissementen of doordat ondernemers, onder andere als gevolg van de economische omstandigheden, niet meer in staat zijn de premie op te brengen, terwijl startende ondernemers hun inkomen vooral aanwenden voor investeringen. Ondanks een daling in de bedrijfskosten daalt het resultaat licht.

De productgroep ziekteverzuimverzekeringen laat in 2015 als enige productgroep een stijging zien in het premievolume. Een stijging in de schadelast zorgt niettemin voor een daling van het resultaat.

Het resultaat van de WIA-verzekeringen is voor het eerst sinds 2011 positief. Een beter schadebeheersingsprogramma heeft een positief effect op de schadelast. In 2014 zijn voor het eerst meer werkgevers teruggekeerd naar het publieke stelsel dan dat er eigenrisicodrager geworden zijn. Het marktaandeel van de private partijen daalde in 2014 van 51 procent naar 46 procent van de loonsom. In 2015 daalt het marktaandeel verder naar 43 procent.

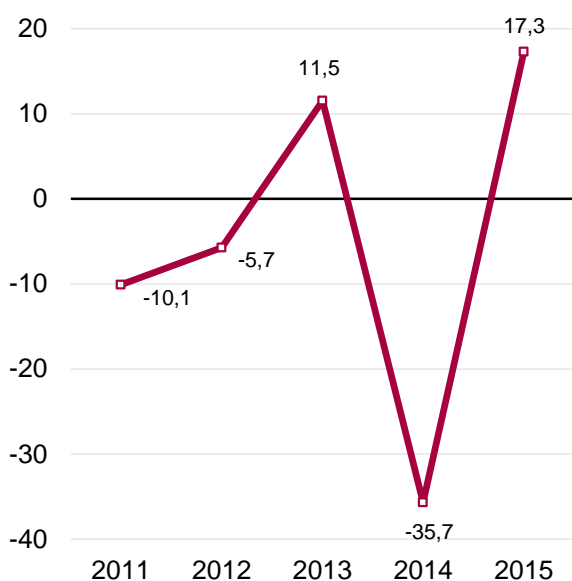
5 Levensverzekeringen

- Premievolume daalt
- Resultaat positief

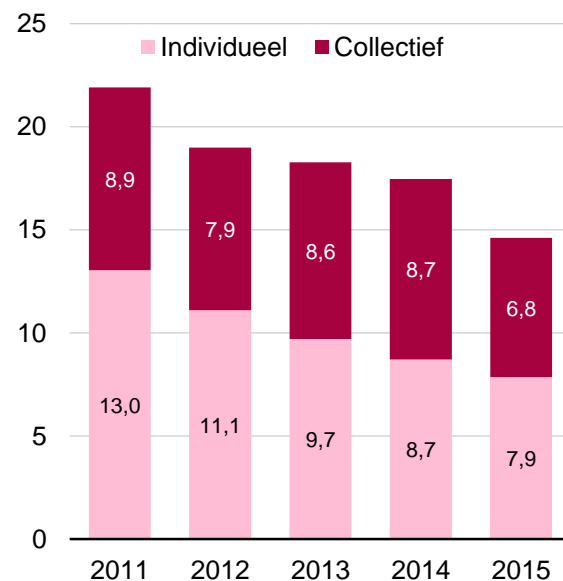
5.1 Algemeen

De dalende trend van het premievolume van levensverzekeraars houdt in 2015 aan. Deze daling zien we in 2015 zowel bij Leven Individueel als bij Leven Collectief terug. Ook de beleggingsinkomsten zijn in 2015 lager dan in 2014. Niettemin laat het resultaat een stijging zien. Een reden hiervoor is dat de rente in 2015 veel minder gedaald is dan in 2014, waardoor verzekeraars in 2015 minder vermogen aan de voorzieningen hoeven toe te voegen dan in 2014. Verzekeraars houden rekening met diverse ontwikkelingen, zoals de lage rentestand en de stijgende levensverwachting, door de voorzieningen hierop aan te passen, aangezien deze ontwikkelingen effect hebben op de verwachte toekomstige kasstromen. De solvabiliteit van levensverzekeraars blijft ruimschoots boven de norm. Het dalende premievolume gecombineerd met het gestegen resultaat laat zien dat de sector zich in een transitie bevindt die op een gezonde manier wordt gemaakt.

Figuur 39 Technisch resultaat Leven in procenten van de verdiende premie

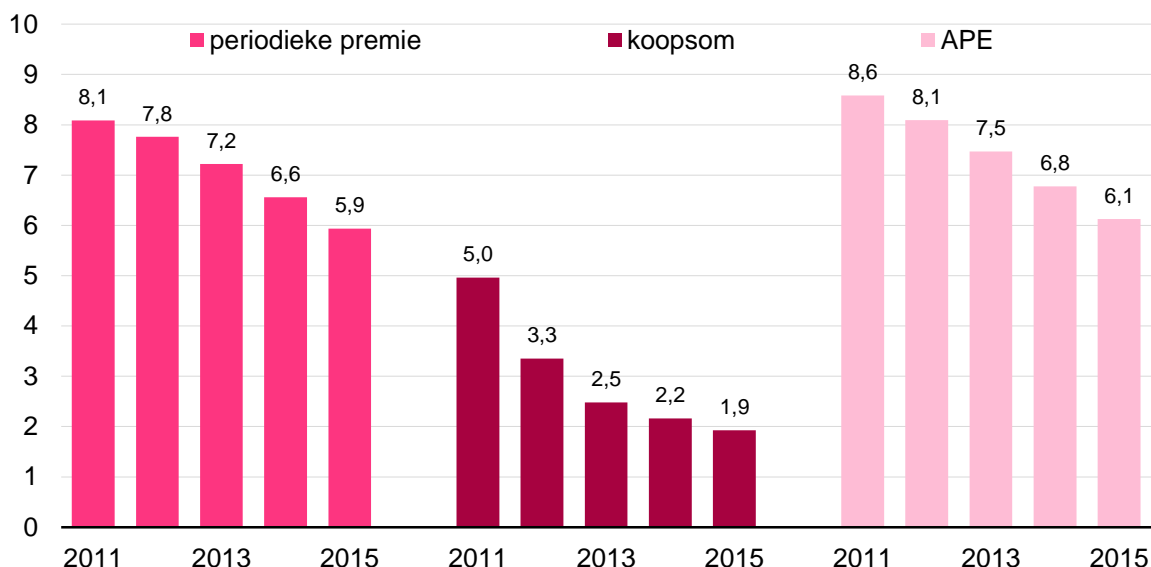
Figuur 40 Premievolume Leven, € mrd

5.2 Individueel

De daling van het premievolume van individuele levensverzekeringen is al vanaf 2007 aan de gang en zet in 2015 onverminderd door. Ten opzichte van 2014 daalt het premievolume met bijna 10 procent, van 8,7 miljard tot 7,9 miljard. We zien deze sterke daling zowel bij de periodieke premie (-10 procent) als bij de koopsommen (-11 procent) terug. De APE (Annualised Premium Equivalent) daalt hierdoor ook met ongeveer 10 procent en komt in 2015 uit op 6,1 miljard euro, tegen 6,8 miljard euro in 2014. De APE is het totaal van de periodieke premie, vermeerderd met tien procent van de koopsompremie.

Figuur 41 Premievolume individueel, € mrd

De daling van het premievolume zien we bij zowel de traditionele verzekeringen (in geld) als bij de beleggingsverzekeringen terug. Hierbij is de daling bij de beleggingsverzekeringen (-13 procent) sterker dan de daling van de verzekeringen in geld (-8 procent). Het premievolume van de verzekeringen in geld komt in 2015 uit op 5,3 miljard euro, tegen een premievolume van 2,6 miljard euro voor individuele beleggingsverzekeringen.

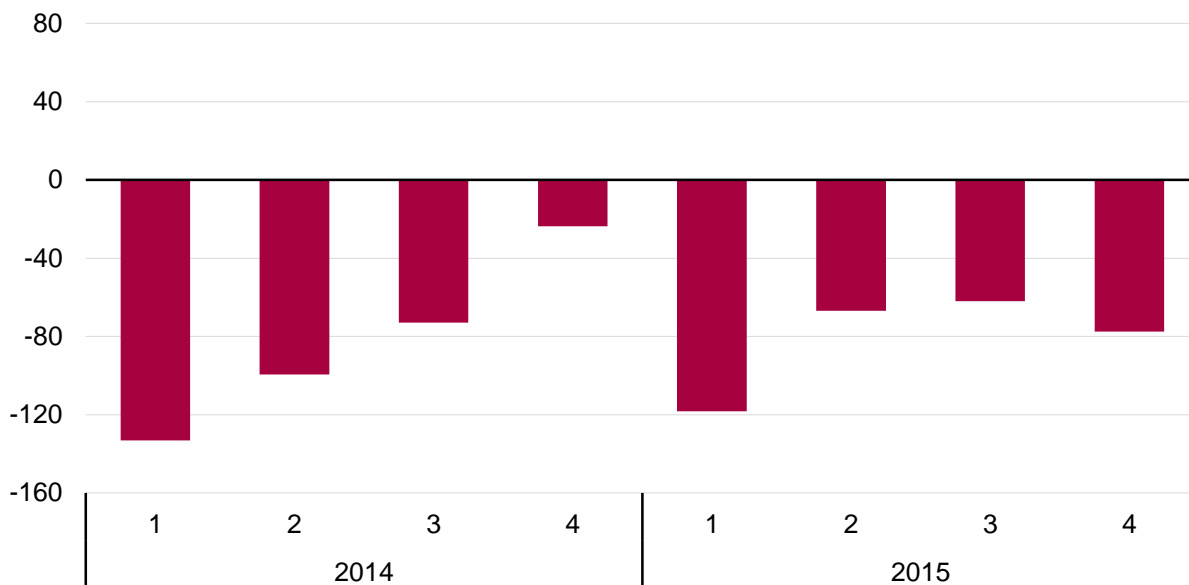
5.3 Productie individueel

De verkoop van individuele levensverzekeringen daalt sinds 2009, vanwege onder andere de economische situatie, de hevige concurrentie en de introductie van banksparen. De concerns waarvan verzekeraars deel uitmaken bieden weliswaar vaak ook bankspaarproducten aan, maar deze cijfers zijn niet opgenomen in de productiecijfers van individuele levensverzekeringen. Verder is het vanaf 2013 voor het verkrijgen van de hypotheekrenteaftrek, fiscaal gezien noodzakelijk om bij een nieuwe financieringsovereenkomst een lineaire of annuïteitenhypotheek te nemen. Hierdoor is het afsluiten van een kapitaalverzekering voor aflossing van de hypotheek niet meer aantrekkelijk.

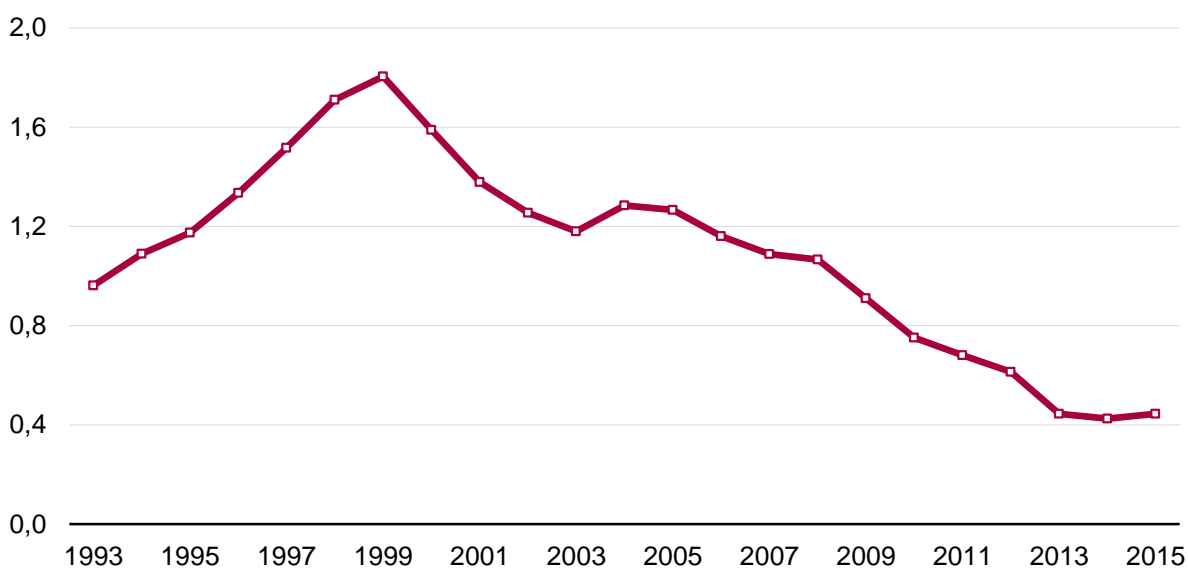
Het totale premievolume van nieuw afgesloten individuele levensverzekeringen is met zeventien procent gedaald van 1,9 miljard euro in 2014 tot 1,6 miljard euro in 2015. De productiepremie van individuele levensverzekeringen is in 2015, net als in 2014, elk kwartaal lager dan hetzelfde kwartaal een jaar geleden. De daling is in bijna elk kwartaal binnen 2015 minder sterk dan in 2014, met uitzondering van het vierde kwartaal 2015.

Gemeten in aantal verzekeringen zien we een stijging van ongeveer vijf procent naar 445 duizend nieuwe polissen in 2015.

Figuur 42 *Verskil tussen productiepremie van nieuwe individuele levensverzekeringen in 2014 en 2015 ten opzichte van het vorige kwartaal, € mln*

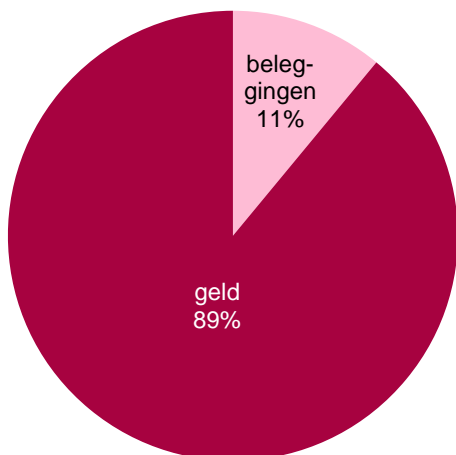

Figuur 43 *Aantal nieuwe individuele levensverzekeringen, mln*

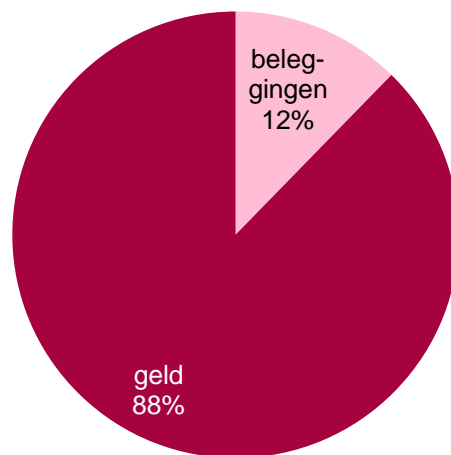

Rond 2000 was ongeveer de helft van het aantal nieuwe individuele levensverzekeringen een beleggingsverzekering. Dit aandeel daalde gestaag tot 1 procent in 2015. Gemeten in premievolume is het aandeel van beleggingsverzekeringen groter dan in aantallen, namelijk 11 procent van de periodieke productiepremie en 12 procent van de koopsomproductiepremie.

Figuur 44 Verhouding individuele verzekeringen in geld/beleggingen, periodieke productiepemie, 2015

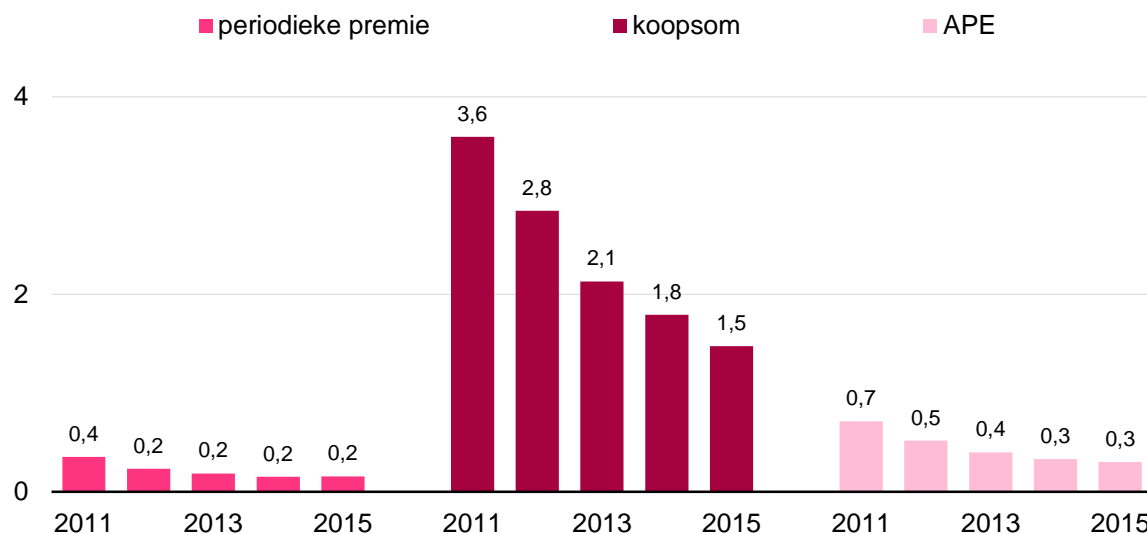

Figuur 45 Verhouding individuele verzekeringen in geld/beleggingen, koopsom-productiepemie, 2015

De productiepemie van de polissen met periodieke premiebetalingen is in 2015 ten opzichte van het jaar ervoor stabiel gebleven, maar de productiepemie van koopsompolissen is gedaald, namelijk met achttien procent tot 1,5 miljard euro. De APE is met 0,3 miljard euro in 2015 stabiel gebleven ten opzichte van 2014. In 2011 was de APE ruim twee keer zo hoog als in 2015.

Figuur 46 Productiepemie individueel in periodieke premie, koopsommen en APE, € mrd

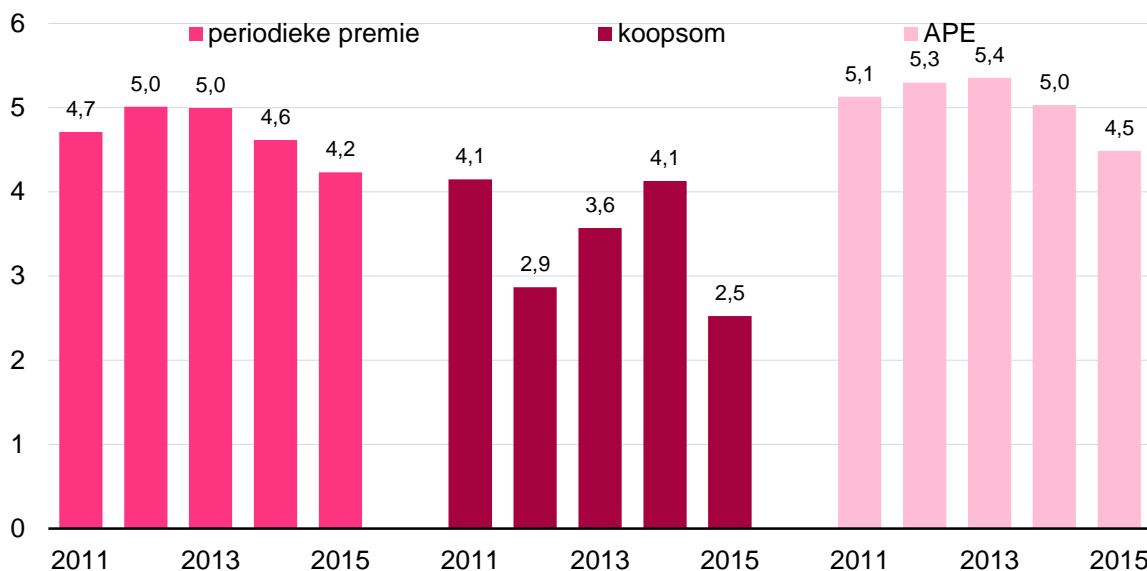
De ontwikkeling van de meeste productgroepen is in lijn met het dalende totaalbeeld. De daling in koopsommen wordt vooral veroorzaakt door minder direct ingaande lijfrenten en koopsommen bij uitgestelde lijfrenten.

In 2015 zijn er volgens het Kadaster 16 procent meer woningen verkocht dan het jaar ervoor. Daarmee ligt het aantal verkochte woningen boven het niveau van 2009, maar nog net onder het niveau van 2008. Het aantal verzekeringen binnen de productgroep Hypotheek en Risicoverzekering volgen tezamen niet het dalende beeld zoals de meeste productgroepen binnen leven individueel, maar stijgen na een dip in 2014 met 18 procent in 2015. Hiermee is het totaal aantal verkochte verzekeringen binnen deze twee productgroepen hoger dan in 2011, maar nog onder het niveau van 2012.

5.4 Collectief

Het premievolume van collectieve levensverzekeringen ligt in 2015 bijna 23% onder dat van 2014. Deze daling zien we breed terug, maar is voor de koopsommen veel sterker dan voor de periodieke premie, namelijk -39 procent tegen -8 procent. De forse daling van eenmalige premies wordt veroorzaakt door grote overnamekoopsommen die in 2015 veel minder voorkomen dan het jaar ervoor. Dit komt onder andere doordat pensioenfondsen als gevolg van onderdekking hun risico's niet aan verzekeraars mogen overdragen.

Figuur 47 Premievolume collectief, € mrd

Door de extreme schokken van de koopsompremie geeft de periodieke premie een beter beeld van de onderliggende marktontwikkeling. De lichte daling die daar plaatsvindt heeft diverse oorzaken. Ten eerste heeft de verlaging van het Witteveen kader gezorgd voor een daling van de premies. Verder zijn garantieproducten steeds minder in trek. Werkgevers kiezen vaker voor duidelijkheid van hun uitgaven in plaats van uitkeringen, waardoor de premies lager liggen. Daarnaast worden veel van dergelijke regelingen niet meer ondergebracht bij de verzekeraar zelf, maar bij premiepensioeninstellingen (PPI). Meerdere verzekeraars hebben (naast enkele andere partijen) voorgesorteerd op deze ontwikkeling door zelf PPI's op te richten en de collectieve pensioenopbouw daar onder te brengen. De cijfers daarvan vallen buiten dit jaarverslag van de verzekeringsbranche. Dat verzekeraars anticiperen op veranderende marktomstandigheden is ook zichtbaar in het feit dat zij voor 2016 al vergunningen hebben aangevraagd voor een nieuwe pensioenbedrijfsvorm, het algemeen pensioenfonds (APF).

Verklaring begrippen

Annualised Premium Equivalent (APE)

Het volume van de nieuwe levenproductie en het premie-inkomen uitgedrukt in zogenaamde premie-equivalenten op jaarbasis. APE bestaat uit periodieke premies op jaarbasis plus tien procent van de koopsompremies.

Bedrijfskosten

Het totaal van kosten en provisie. De bedrijfskosten bestaan uit de componenten acquisitiekosten, wijziging overlopende acquisitiekosten, beheers- en personeelskosten, winstdeling en provisie herverzekering.

Beleggingsverzekering

Een levensverzekering waarbij de premies of koopsom wordt belegd in aandelen of beleggingsfondsen. Het op te bouwen kapitaal wordt te zijner tijd omgezet in (jaarlijkse) uitkeringen.

Bruto combined ratio

Geleden schade en bedrijfskosten in verhouding tot de bruto verdiende premie, inclusief herverzekering.

Bruto verdiende premie

Het totaal van de geboekte (ontvangen) premies inclusief het herverzekerde deel (de premies betaald aan de herverzekeraar), minus de premievoorziening ultimo (de premie die door de verzekeringnemer vooruit is betaald en waarvoor nog een verzekeringsprestatie geleverd gaat worden), plus de premievoorziening primo (vooruitbetaalde premie van het voorgaande jaar).

Directe binnenlandse tekening

De totale tekening (= omzet) van schade-, ziektekosten- en inkomensverzekeraars bestaat uit directe en indirecte tekening (herverzekering aangenomen van andere verzekeraars). De directe tekening bestaat uit binnenlandse en buitenlandse tekening. De buitenlandse en indirecte tekening vormen samen ongeveer vijf procent van het totaal.

Eigen behoud

Het gedeelte van een schade dat voor rekening van de verzekeraar en niet van de herverzekeraar komt.

Eigen vermogen

Het eigen kapitaal van een onderneming waaronder het aandelenkapitaal en de reserves.

Herverzekeringskosten (of herverzekeringsmarge)

Kosten die bestaan uit de premie betaald aan de herverzekeraar, de herverzekerde schade, de provisie ontvangen van de herverzekeraar, en gemiste rente. De herverzekeringsmarge wordt uitgedrukt als percentage van de verdiende premie. Dit afgetrokken van het resultaat na rente levert het resultaat na herverzekering op.

Leven collectief

Bedrijfsonderdeel bij verzekeraars dat zich bezighoudt met verzekeringen waarbij één partij de verzekeringnemer is voor andere partijen. Bijvoorbeeld de collectieve pensioenverzekering voor werknemers, waarbij de werkgever als verzekeringnemer optreedt.

Leven individueel

Bedrijfsonderdeel bij verzekeraars dat zich bezighoudt met levensverzekeringen die worden afgesloten door individuele personen.

Netto combined ratio

Geleden schade en bedrijfskosten in verhouding tot de netto verdiende premie, exclusief herverzekering. De netto combined ratio is een indicator voor het verzekeringstechnische resultaat.

Premie ineens (koopsom)

Een bedrag dat een verzekerde ineens bij een verzekeraar stort om in de toekomst bijvoorbeeld een lijfrente-uitkering te ontvangen.

Premie periodiek

Het bedrag dat periodiek wordt gestort bij een verzekeraar om in de toekomst een uitkering bij overlijden (kapitaalverzekering) of om een (periodieke) uitkering te ontvangen bij leven.

Solvabiliteit

De mate waarin een verzekeraar in staat is om zijn (toekomstige) verplichtingen na te komen, berekend door de middelen die de verzekeraar als buffer aanhoudt te delen door de wettelijk voorgeschreven vereiste solvabiliteitsmarge. De solvabiliteitsratio hoort groter te zijn dan honderd procent.

(Technisch) resultaat na herverzekering

Het resultaat na rente (resultaat voor herverzekering) minus de herverzekeringmarge (herverzekeringskosten).

(Technisch) resultaat voor herverzekering (ook: resultaat na rente)

De verdiende premies minus de geleden schade en bedrijfskosten, plus de renteopbrengsten van de voorzieningen.

Opbouw resultaat voor schadeverzekeringen:

Geboekte premie

- Mutatie premievoorziening

= Verdiende premie

Betaalde schade

+ Mutatie schadevoorziening

= Geleden schade

Verdiende premie

- Geleden schade

- Bedrijfskosten

= Technisch resultaat voor rente

Technisch resultaat voor rente

+ Rente technische voorzieningen

= Technisch resultaat na rente

Technisch resultaat na rente

- Kosten herverzekering

= Technisch resultaat na herverzekering

Opbouw resultaat voor levensverzekeringen:

Bruto premie

- Uitgaande herverzekeringspremie
- Wijziging technische voorziening niet-verdiende premie eigen rekening
- = Verdiende premie eigen rekening

Verdiende premies eigen rekening

- + Opbrengsten uit beleggingen
- + Overige technische baten/lasten eigen rekening
- Uitkeringen eigen rekening
- Wijziging overige technische voorzieningen eigen rekening
- Winstdeling en kortingen
- Bedrijfskosten
- Beleggingslasten
- Aan niet-technische rekening toegekende opbrengst uit beleggingen
- = Resultaat technische rekening levensverzekering

Colofon

© Uitgave van het Verbond van Verzekeraars
Centrum voor Verzekeringsstatistiek

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Bordewijklaan 2, 2591 XR DEN HAAG
Postbus 93450, 2509 AL DEN HAAG
Telefoon: 070 – 3338500
E-mail: info@verzekeraars.nl
Internet: www.verzekeraars.nl

